Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

GAZETA LITERARĂ

Anul X. nr. 11 (470) — Joi 14 martie 1963 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ | 8 pagini 50 bani

ÎN ACEST NUMAR:

LUCIA DEMETRIUS: „În mijlocul cîmpiei"
A. E. BACONSKY: „Arta de a tipări"
EUGEN SIMION: Cronica literară

ADRIAN MANIU

Grădini verticale și flori de stil

Urbanistica socială, nu numai că prevede o amenajare cît mai vastă de spații verzi, dar promovează pentru arhitectura nouă în înălțarea zecilor de etaje — o cercetare mai amănunțită a tuturor suprafețelor ce pot și trebuie să fie înflorite cu viață vegetală. Problema aparține esteticii și igienei sociale. Din ziua cînd copacii au fost ridicați la rangul de monumente ale naturii și vegetația s-a arătat a fi o fabrică de oxigen — problema grădinilor orășenești a căpătat o valoare politică și socială.

Colaborarea intelectuală dintre arhitecți și horticultori e chemată să delimiteze și să condiționeze optim spațiile prin care locuințele muncitorilor și ale intelectualilor să fie cît mai înzestrate cu farmecul sănătos al plantațiilor urbane.

E un merit al timpurilor actuale, faptul că — pentru plantațiile cu care se împodobește strada — încep să se pună cîteva principii evidente: 1) Climatul cu aproape șase luni reci recomandă o extindere a plantațiilor cu esențe rășinoase, care păstrează ținta verde tot anul. Grija de a izola terenul în care sînt implintate rădăcinile, ferindu-le de miazmele gazului, a găsit rezolvări. 2) Pomii roditori neciopîrțiți și netunși pot fi plantați în parcurile unde nu mai sînt smulse florile. 3) Cheiul cu talazuri prin care curge apa dulce a Dîmboviței reprezintă și el multe pogoane care dacă ar fi plantate nu și-ar mai degrada malurile. Platanul de la podul Știrbei Vodă e o dovadă ce frumusețe devine, în timp, un copac. S-a înprăvit estetica grădinilor cu pitici de ipsos vopsit — și dacă încă nu ne putem apăra de anumite sculpturi — cel puțin ne dovedim capabili a construi peisaje cît mai puțin pestrițe — cu plante cît mai puțin scămoase. În strînsă legătură cu arhitectura, în progresul modern, acoperișurile pot să se preschimbe în grădini înalte, cu peluze și bolți umbroase. Ideea, care pe timpul Semiramidei, era socotită una din minunile lumii — azi devine fapt normal, de cînd materialul plastic izolează perfect platformele. Cunoaștem cazul unor asemenea grădini suspendate, care au și bazine de înot.

Ferestrele locuinței moderne pot să capete deschidere mai mare. Ideea de ceardacuri aparține caracteristic arhitecturii climatului nostru. Fereastra poate ține din tavan pînă în dușumea — și o parte din vitrina unei asemenea ferestre poate fi pusă la dispoziția vegetației, înlocuind perdelele drapate. Zidurile blocurilor, în sfîrșit, prezintă problema cea mai gingașă pentru marii creatori ai arhitecturii moderne. Poată că soluția, în unele cazuri fericite, e reprezentată printr-o retragere treptată a spațiului construit, la o distanță de un metru, din două în două etaje — ceea ce ar îngădui să fie amenajate relenri, brîuri, de jurul împrejurul clădirilor, cu minimul de pămînt necesar vegetației înalte, studiate pe posibilități practice, de la iederă pînă la vița de vie, sau unii arbuști de spalier. Faza eroică a constructivismului a avut multe probleme pe care le-a rezolvat cu succes. Nu mie e meritul că s-au suprimat zorzoanele costisitoare de platru și multă încărcătură fără gust. Avîntul nou cu care construiește socialismul întrece visele poeților și va dărui ca o podoabă de paradă permanentă splendoarea de frumusețe vie, alături de toate înfloritele rezultate ale muncii rodnice.

Un exemplu existent: holurile de lîngă blocul turn din ansamblul de pe strada Cîmpineanu adăpostesc la parter lămîi înalți, acum înfloriți. Sîntem siguri că nu e o simplă viziune poetică, amintind că vitrinele elegantelor clădiri moderne de pe litoral, pot adăposti iarna mii de lămîi și rodii și leandri, care, în sezonul balnear, să constituie pe plajă o frumusețe cu care să se mîndrească horticultura noastră. Realizările sînt în continuă creștere și înflorire și mi-am îngăduit să adaug aici sugestiile poetului îndrăgostit nu numai de figurile de stil.

TUDOR ARGHEZI

INSCRIPȚIE DE FEMEIE

Orînduirea firii a sorocit să-i fie
Copila diafană bărbatului soție.
Plăpînda libelulă, în mîna lui păroasă,
E crudă ca lăstarul de crin și chiparoasă.
Ea-l place că e teafăr și dur – și om de treabă.
Nu șovăie, nu-ntîrzie, nu-ntreabă.
Pornește drept nainte și-ajunge ținta drept,
E răspicat și înțelept.
Strădania și munca lui aspră pentru tine,
Fac zilele să-ți fie mai mari și mai depline.
I s-au zdrobit genunchii și i s-a frînt spinarea,
Să-și merite și blidul gustos și sărutarea.
Din fundul mării zmulge-n șirag mărgăritare
Pentru grumazul zveltei și chipeșei fecioare.
Din nocpte ia ciorchinii de stele și scîntei
Pentru brățări, paftale, inele și cercei.
Luceferii de aur din piatră seacă-i scoate,
Mușcat de colții stîncii și sîngerat în coate.
E jertfa lui de sine, aprinsă de-o ideie.
Ideea, ca și lupta și pîinea-i tot femeie.
Sînt toate ale tale și toate pentru tine.
De nu, atuncea pentru cine ?
Căci darurile toate aduse ție ți-îs,
Primind în schimb o floare, fragilul tău surîs.
Făptură de petală și de un bob de rouă,
Dă-i zilnic dimineața o bucurie nouă,
Ofranda de răsplată e poezia lui.
O alta, mai suavă și mai cinstită nu-i.

În pagina 3-a, prezentarea volumelor „Scrieri" în curs de apariție, cu reproducerea unor poezii și desene de TUDOR ARGHEZI

PERPESSICIUS

„UMANITAS"

George Demetru Pan e un poet de gîndire și de atitudine, dublat de un artist, îndrăgostit de cuvînt, de imagină și de construcția unui poem.

Aceste două atribute, al poetului inspirat, care, la fel cu plopul din răscruce, se înfioară și de propriile sale seve, dar și de adierea cea mai timidă a inserării, și cu atît mai mult de furtunile ce se abat asupră-i, și al artistului, ce înțelege să-și domine inspirația, să o pătrundă în elementele ei esențiale și să o toarne ca un adevărat meșteșugar al verbului și al stihului, în tipare pe măsură elaborate, se vădesc nu numai din cuprinsul, dar și din însăși arhitectura, luminoasă precît și calculată, a culegerii („Umanitas"). Dedicat, în ansamblul său, memoriei lui Camil Petrescu, volumul se deschide cu un ciclu de poezii, intitulat „Teze", ce, dimpreună cu „antitezele" continuului joc dialectic, ce se deapănă de-a lungul întregului volum, sporesc în intensitate emoționantul omagiu, pe care George Demetru Pan îl aduce ilustrului dispărut. De un caracter net autobiografic, ca întreg volumul de altminteri, cum se și cade unei culegeri patent lirice, micul ciclu al „teze"-lor enunță cu sobrietate, și cu discreție, cîteva din conjuncțiile poeziei sale pe orbita desfășurării ei, dintre vîrsta copilăriei și adolescenții, cînd visător, se pierdea în contemplarea feeriilor stelare („Mama îmi spunea: — Nu sta / gură-cască după stele... / Calea-Laptelui, să știi / n-o să-ți curgă în ulcele") și aceea a maturității, cînd, pildele și lecțiile experienței, și a sa și a semenilor, îl învață cîteva adevăruri fundamentale. „Numa-n vis ce urcă, / fapta prinde glas"" spun ultimele două versuri, cu rigid contur aforistic, al unei „Cantilene", pe tema inepuizabilei aspirații spre culmi, către creste, a poetului, în timp ce ultima piesă a ciclului, „Joc sobru", opune, cu luciditate și hotărîre pe Ariel lui Caliban, familiare reminiscențe ale „Furtunii" shakespeareane și formulează o convingere, ce stă, ca o piatră unghiulară, la temelia întregului său volum, pe care-l și susține în variatele lui aspecte, convingerea anume că în războiul dintre uman și neuman, biruința e dinainte hotărîtă: „O, globul pămîntesc, știm, va putea / să frîngă tot ce e neomenesc — / din poarta noastră umană fruntea mea / să stea de strajă lumii mă silesc".

George Demetru Pan a ucenicit un bun număr de ani, cum dovedesc poemele cu care se încheie volumul, scrise între 1930 și 1942, și pe

(Continuare în pagina 6)

POEZIA LUI GEORGE DEMETRU PAN

EUGEN CIUCĂ

Floarea soarelui

ION VITNER

despre romanul INSULA

Romancier, dramaturg, eseist, Robert Merle este, fără îndoială, unul din marii scriitori militanți ai literaturii franceze contemporane. Artist de o inteligență remarcabilă, autorul lui „La mort est mon métier" (apărută la noi, recent, într-o nouă ediție, indicînd astfel sufragiul marelui public pentru romanul de bună calitate), a intuit faptul că literatura care reflectă cu fidelitate destinul istoric al omului contemporan, trebuie să fie o literatură politică, politicul fiind în epoca noastră o parte integrantă a umanului și determinînd activități umane sau anti-umane. Astfel, „Moartea este profesiunea mea" constituie o impresionantă acuzare a fascismului, prin intermediul unui text de un realism covîrșitor. Nota distinctă a literaturii lui Merle o constituie ecoul puternic pe care-l are asupra conștiinței cititorului, nu numai prin forța veridicității faptelor, prin caracterul lor exemplar, dar prin puterea excepțională a ideilor, Merle fiind un mare romancier meditativ.

Dacă în „La mort est mon métier" romancierul s-a ridicat împotriva fascismului, în noul său roman „L'île" („Insula"), el este un acuzator patetic al imperialismului generator de războaie, de omucidere, de asuprire colonială. „Este un roman — spune Merle în prefața cărții sale — asupra angoasei care amenință existența oamenilor pe gingașa noastră planetă".

Fabulația cărții sale, Merle a împrumutat-o unui caz bine cunoscut în istoria răzvrătirilor marinărești: revolta de pe Bounty sub comanda lui Christian Fletcher, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Răscoala marinarilor de pe „Bounty" reflecta o situație extrem de gravă în marina britanică, marinarii fiind reduși la o situație de sclavi, aflați la discreția corpului ofițeresc. Despre această răzvrătire a mateloților, în mările sudului, s-a scris enorm de mult, iar filmul a popularizat în mase largi evenimentele dramatice de pe „Bounty". S-a scris mai puțin despre ceea ce a urmat faptului propriu zis, și tocmai asupra acestui lucru se oprește extrem de stăruitor Merle. Răzvrătiții de pe Bounty, după o scurtă escală în Tahiti, se retrag, de teama Amiralității britanice, într-o insulă mică, Pitcairn, din imensitatea Pacificului, insulă neînregistrată de nici o hartă oficială și fiind, prin urmare, în afara oricărei posesiuni coloniale. Ce s-a petrecut cu exactitate pe această insulă nu se poate ști, dar după două decenii de la evenimentele de pe Bounty, printr-o pură întîmplare, un navigator descoperă pe insula Pitcairn un singur supraviețuitor al micii așezări omenești de altădată. El a relatat fapte de groază ale unui adevărat război între britanici și tahitienii ce-i însoțiseră pe răzvrătiți, în insula părăsită.

Asupra acestor fapte insistă îndelung Merle, reconstituind cu ajutorul ficțiunii, dar în spiritul istoriei contemporane, existența tragică a micii colectivități aruncată pe microcosmul izolat din Pacific. Merle a renunțat, bine înțeles, la personajele cunoscute sau înregistrate de către istorie, după cum a renunțat și la numele insulei, punînd în scenă acei eroi, ai săi, pe care istoria însăși îi cerea. Rod al imaginației, „Insula" devine, însă, prin excepționala luciditate a romancierului de un realism tulburător, în spiritul marii lupte, pe care o duce întreaga umanitate progresistă contemporană, împotriva imperialismului și războiului.

„În „Insula", locotenentul Mason, de pe vasul Blossom îl ucide pe căpitanul Burt, teroarea întregului echipaj. Faptul s-a petrecut în asentimentul tuturor, prin urmare toți mateloții și ofițerii, de pe Blossom sînt răzvrătiți și-i așteaptă, potrivit legilor britanice, pedeapsa cu moartea. Echipajul, sub comanda lui Mason și a secundului său, locotenentul Purcell, face o scurtă escală în Tahiti și însoțiți de un număr de indigeni și indigene, (urmîndu-l mai ales pe Purcell, bine cunoscut în insulă și avînd solide legături de amiciție, nu numai prin cunoașterea perfectă a limbii tahitiene, dar mai ales prin conștiința sa care respingea ideea de rase superioare și inferioare) se îndreaptă către Insula nenumită, netrecută pe nici o hartă, dar cunoscută de Mason, în urma îndelungilor sale peregrinări prin mările sudului. Este vorba de o insulă avînd aproape același climat cu acela al insulei Tahiti, aceeași vegetație abundentă și variată, dar fiind ferită de posibilitatea unor vizite nedorite și periculoase prin faptul că este inabordabilă de către vapoare, prin relieful ei ciudat.

Purcell visează o umanitate ideală, lipsită de exploatare, de injurii aduse demnității umane, și speră că micul grup de albi și de tahitieni va avea toate posibilitățile să o realizeze în Insula către care Blossom se îndreaptă. În virtutea idealurilor sale el cere căpitanului Mason să facă legală uniunea sa liberă cu tahitiana Ivoa, de care este atașat printr-o afecțiune puternică. Gestul lui Purcell are la bază mai ales comandamente de ordin religios, tînărul locotenent fiind un adept al prescripțiilor biblice, în accepția lor pură. În visurile sale umanitar-religioase apare prima umbră, prima deziluzie. Mason este indignat de faptul că Purcell, ca alb și britanic, dorește uniunea legală și religioasă cu o „negresă" și respectă dorința secundului său cu puternică animozitate, numai în virtutea îndatoririlor legale și religioase pe care le are ca un comandant de vas. Pentru Mason „negrii" care-i însoțesc constituie instrumente de lucru, iar „negresele" le acceptă numai pentru satisfacerea fiziologiei normale, și nimic mai mult.

Avatarurile iluziilor lui Purcell iau amploare din momentul în care Insula este luată în stăpînire. Dacă pe bordul lui Blossom comandanți erau

*) R. Merle: L'île, Gallimard 1962

(Continuare în pagina 6)

REVISTA REVISTELOR

SECOLUL 20

numărul 1 / 1963

Ultimul număr al Secolului 20 *— se va bucura credem, de interesul cititorilor dornici să cunoască mai îndeaproape mişcarea literară de peste hotare. O mică Antologie maghiară izbuteşte în 5–6 pagini să ne dea o idee asupra cuceririlor poeziei noi din R.P.U. Ioanichie Olteanu oferă excelente traduceri din lirica marelui poet maghiar contemporan Illyés Gyula („După război", „Năvodul şi peştii", „Femeie dormind" şi „Meşteşte de Anda Boldur). Narațiunea aparține primei faze a creației scriitorului şi e semnificativă pentru un anumit interes al său, pe atunci, pentru mediul proletar.*

La rubrica Sinteze şi profiluri *Maria Tereza Leon într-un substanțial şi inspirat articol prezintă poezia popoarelor vechi ale Americii Latine. Darie Novăceanu expune monografic opera romancierului italian neo-realist, legat de lupta proletariatului, Pier Paolo Pasolini iar Valentin Lipatti analizează „drama lui Albert Camus".*

La rubrica „De vorbă cu..." citim interviuri date de Vasco Pratolini, cehii Jiri Fried şi Miroslav Cervenka, marele poet american — mort de curînd — Robert Frost (interviul este urmat de cîteva traduceri ale Ninei Cassian din versurile lui).

Rubrica „Literatura în arte şi spectacole" cuprinde articole „Tradiții umaniste în cultura Germaniei democrate" de Al. Dima şi „Stanislavski şi lumea noastră" scris de I. Zavadski la centenarul marelui regizor sovietic.

Bogata rubrică „Imaginea prezentului în lume" (ocupînd aproape o treime din cuprins) reprezintă un succes al revistei. O varietate binevenită de preocupări: căutările creatoare ale lui Vl. Tendriakov (de E. Loghinovski), interpretări moderne ale tragediei antice de Spiros Mondanos, un articol despre cartea Olgăi Berggolț „Stele în plină zi" de Marin Bucur, o analiză în spirit critic a studiului lui R. M. Albérès Histoire du roman moderne — etc.

Calitatea deosebită a acestui număr este oarecum umbrită de persistența unei mai vechi lacune în activitatea revistei: lipsa studiilor cu caracter sintetic asupra principalelor direcții şi tendințe manifestate în literatura țărilor socialiste precum şi în literatura occidentală.

Ultimul număr al Secolului 20 *este, în ansamblu, bine realizat, deci, interesant, îndeosebi pe latura informației literare şi a publicării cîtorva traduceri de lucrări valoroase.*

Tudor ROTARU

Fotografia: GH. PARASCHIV

alb | negru

● **O FOARTE INTERESANTA SUGESTIE** editorială conține interviul dat „Luceafărului" de către academicianul Al. Rosetti. Se observă, pe bună dreptate, o oarecare monotonie în prezentarea grafică a colecției destinată debutanților de la Editura pentru literatură. Același format, aceiași ilustratori, o literă asemănătoare, iată cîteva din defecțiunile cărora ar trebui să li se pună capăt. Academicianul Al. Rosetti recomandă reînvierea plachetei. În buna tradiție a cărții romînești. La rîndul nostru semnalăm. forurilor răspunzătoare ale colecției „Luceafărul" aceste doleanțe ale unui om de gust, cunoscut pentru activitatea sa culturală remarcabilă.

● **NEAPARȚINÎND REDACȚIEI** „Gazetei Literare", îmi îngădui s-o laud pentru inițiativa de a publica interesantul articol despre Nicolae Iorga şi Mihail Dragomirescu. Tinerii cititori vor avea astfel o imagine cît de cît sumară a două personalități ale culturii noastre ce nu pot fi trecute cu vederea. Lăsînd la o parte sîrguința criticului şi buna sa informare, subsemnatul găseşte remarcabil acest studiu critic şi-l recomandă cu căldură, rugînd redacția ce-l adăpostește rîndurile să nu se oprească aici.

● **CA SĂ NU MAI VORBIM DE CUPRINS**, foarte interesantă mi s-a părut paginația de săptămîna aceasta a „Contemporanului". Reproducerea după Grigorescu, eleganța literei, acurateța aşezării articolelor, ne-au făcut multă plăcere. După un lung şir de numere oarecari (în ceea ce priveşte prezentarea grafică) iată că se revine la ceea ce a făcut din organul Ministerului Culturii o adevărată revistă de artă.

● **CITĂM DIN ULTIMUL NUMĂR AL „MAGAZINULUI"**: „Piramidele egiptene erau nişte blocuri uriaşe mărginite de mai multe fețe dintre care una, în formă de poligon, este considerată baza piramidei, iar celelalte fețe laterale se întîlnesc într-un punct numit vîrful piramidei. Ele erau construcții masive, în trepte, al căror vîrf se înrudea cu vîrful unei piramide. Abia sub domnia celei de-a IV-a dinastii de faraoni, în jurul anului 2800 înaintea erei noastre, piramidele dobîndiră forma lor geometrică pe care o cunoaştem".

Fără comentarii!

● **LA DREPT VORBIND**, nu înțeleg absența totală din paginile publicațiilor noastre de la Cluj, Iaşi şi Timişoara a unor scriitori bucureşteni. Ar putea să mă contrazică unele poezii publicate sporadic, semnate de nume puțin ilustre şi chiar rarele schițe mediocre, refuzate probabil în Capitală, dar asta nu înseamnă că nu există o „splendidă izolare" a unor reviste regionale ce trebuie combătută. În ultimul an s-au ivit cîteva nume noi foarte interesante. Redactorii Tribunei, Iaşului literar, şi ai Scrisului bănățean ar putea să solicite pe aceşti debutanți atît de promițători. Rezultatul nu va fi de disprețuit.

● **ALBINA** publică, şi bine face, poeți şi prozatori binecunoscuți şi asta e un lucru merituos. Numai că scriitorii respectivi, dintr-o lipsă de respect flagrantă pentru cititorii lor, prezintă tiparului subproduse regretabile. Să fie la mijloc bănuiala că „marfa merge la țară" sau e pur şi simplu vorba de o autoîngăduință condamnabilă?

Plugușoarele, ciornele, colindele şi rebuturile publicate în ultimele numere, ne pun pe gînduri. Nu e bine...

● **FOARTE INTERESANT** ni se pare buletinul „Cărți noi", alcătuit cu gust şi pricepere. Anunțînd aparițiile recente, înserînd comentariile scriitorilor pe marginea propriilor opere, făcînd mici recenzii, această publicație a difuzării cărții, mi se pare, înlesneşte căutătorului de literatură bună, drumul spre ceea ce îl interesează.

● **ATENȚIE LA REEDITĂRI!**

O observație atentă a buletinului bibliografic duce la cîteva constatări curioase. Dacă urmărim ordinea reeditărilor şi chiar cantitatea lor, ajungem la concluzia că există un destin foarte cîudat al cărților mediocre. Cu trecerea anilor, unele pagini scăpate de focul polemicilor din paginile revistelor noastre, pentru că prea nu fac zgomot, sînt confundate cu paginile bune şi de aici — reapariția într-nimic justificată. Ne trezim peste noapte cu noi şi noi ediții care zac în rafturi şi stîrnesc nedumerirea librarilor. Cum nu vrem să dăm nume, lăsăm pe curioşi să detecteze asemenea fenomene curioase, recomandînd editorilor să aibă milă de hîrtie.

O statistică ar arăta că sînt clasici care nu cunosc răspîndirea editorială exagerată a unor publicişti de a doua mînă.

Eugen BARBU

Viața Uniunii Scriitorilor

Secția de Proză organizează miercuri, 20 martie, ora 18, la Casa Scriitorilor, o discuție „În jurul mesei rotunde" pe marginea unor romane recent apărute.

PE SCURT DESPRE CĂRȚI

LETIȚIA PAPU: „Noi cei vii"

Temperament liric discret, poeta se străduieşte să-şi comunice sentimentele fără ostentație, în surdină.

O bună parte a poeziilor acestui volum sînt închinate muncitorilor de la Săvineşti sau Hunedoara, pescarilor şi țăranilor. Cînd nu cad în descripția lipsită de fior liric reuşesc să comunice sentimente autentice şi semnificații morale interesante. Unul din exemplele cele mai bune îl oferă poezia „Brigada de pescari" unde lupta oamenilor cu natura, simbolizată prin marea care pîndeşte, se desfăşoară în cadrul simplu dar eroic al muncii obişnuite, terminată cu bine, deşi: *„Ochii leoaicei / În zorii de zi / Le-gdulmecă-ntoarcerea / Cu sclipiri sîngerii"*.

Din volum nu lipsesc şi poeziile slabe. În ele tocmai ambiția autoarei de a-şi părăsi mijloacele proprii, verificate, duce la formula plate, impersonale. „Deputatul clăcaşilor" de pildă eşuează în banal, autoarei lipsindu-i puterea de a reconstitui tablouri istorice. În altă bucată, „Prin ierburi", se fac simțite de la distanță ecouri nediferențiate din lecturi. E greu să mai spui ceva nou, în genul acesta, după Esenin: *„Ierburi toropite de amieze / Cînd pe garduri vara s-a plecat / Păpădii, sulfine, ciocul-berzei, / Ați gîndit cumva că v-am uitat?"* etc.

G. H.

SANDA MOVILA: „Cîte se petrec la mare"

O relatare vioaie, a activității unei tabere pionereşti pe litoral. Se prezintă fazele înjghebării unui colectiv care disciplinează pe cei turbulenți. Mai stridente sînt episoadele care ies din cadrul obişnuit, „prozaic", şi tind să se înscrie în sfera extraordinarului. Cîte coincidențe! Susana se îndreaptă singură spre un vapor, dusă de un capriciu, şi, la întoarcere, e îndată prinsă de furtună. Cu chiu cu vai scapă de primejdie. Mai şocant e momentul cînd aceeaşi Susana preia brusc funcția unui agent de circulație împiedicînd un accident catastrofal (ciocnirea trenului cu un autobuz) şi colectînd apoi recunoştința generală. În povestire are loc şi o tentativă de furt, descoperită, bineînțeles, de copii. Urmărirea se soldează cu focuri de armă şi rănirea unor combatanți. Autoarea acordă prea mult credit mijloacelor de senzație, cînd părțile cele mai bune ale narațiunii rămîn cele consacrate reconstituirii vieții cotidiene.

S. D.

PETRU VINTILĂ: „Drumul dragostei"

Locul acțiunii? O mare gospodărie agricolă colectivă din Dobrogea. Subiectul? Un aspect al înfruntării dintre nou şi vechi în conştiința oamenilor. Veche este neîncrederea preşedintelui Cristache față de metoda însămînțării artificiale, ceea ce-l împinge la falsificarea unor statistici; veche este comportarea zootehnicianului Didu — las, nesincer, arivist; veche este şi atitudinea lui Vulturar care îşi rezolvă litigiile cu pumnii. Nouă se dovedeşte atmosfera sănătoasă, încetățenită în mediul colectivist şi care determină schimbarea eroilor.

Povestirea nu reuşeşte totuşi să intre în fondul lucrurilor. Autorul foloseşte un stil prea expozitiv, reportericesc. Situații interesante din viață nu sînt transfigurate artistic iar transformările morale ale oamenilor se petrec cam simplist şi fără o motivare solidă, cîteodată parcă printr-un efect miraculos al costumului. Didu, un tînăr de 19–20 de ani are toate defectele cu putință atîta vreme cît e îmbrăcat orăşeneşte: este rău, invidios, fals, în relațiile cu prietenii, leneş etc. Epilogul ni-l prezintă însă, după patru luni, complet restructurat moral şi... îmbrăcat țărăneşte. Naivitate sau uşurință? E păcat că Petru Vintilă s-a grăbit.

A. G.

„Prietenul de la catedră"

Povestiri, evocări, reportaje închinate figurii profesorului din trecut şi de astăzi. Alături de lucrări mai vechi (Sadoveanu: „M. Trandafir", Jean Bart despre Ion Creangă ca dascăl, un fragment din romanul „Apostol" de Cezar Petrescu, altele aparținînd scriitorilor de azi (D. Botez, E. Camilar, Vl. Colin, V. Porumbacu ş.a.) Culegerea e bine alcătuită; lucrările incluse au certe calități.

Dintre scrierile mai noi se remarcă povestirile semnate de Vl. Colin, Vasile Rebreanu, Ştefan Luca. Toate sînt străbătute de o sinceră emoție atunci cînd evocă anii ireversibili ai copilăriei. Din păcate, nu sîntem scutiți şi de unele bucăți de un didactism agasant (George Nestor: „Învățătorul", Oliviu Negoiță: „Ali Baba şi cei vreo cîțiva" etc.). Neplăcută este, de asemenea, şi impresia de monotonie care se instaurează la un moment dat din pricină că o serie de subiecte pur şi simplu se repetă.

G. D.

CRONICA LITERARA

ION BĂIEŞU: „NOAPTEA CU DRAGOSTE"

Sînt — în volumul acesta, cu un titlu romantic cam uzat — cel puțin trei povestiri care dezvăluie însuşiri reale de prozator (Papuc, Întîlnirea de mai tîrziu şi Noaptea cu dragoste); *autorul lor dovedeşte, aici, pătrundere în descifrarea implicațiilor etice pe care le au diferite acte şi gesturi umane. Reconstituirea climatului moral în care se desfăşoară tot felul de drame sentimentale sau, altele, declanşate de persistența orgoliului individualist în conştiința unor oameni, atestă un observator perspicace, familiar cu lumea agitată a şantierelor, cu o realitate umană angrenată într-un amplu proces de restructurare etică şi spirituală. Uşurința cu care Ion Băieşu fixează premizele şi descrie împrejurările mai importante ale narațiunii, comentariul viu — cu un pronunțat timbru de ironie şi afectivitate, limbajul colorat-dominat de formele oralității, ambianța socială, sugerată prin cîteva detalii — toate aceste elemente ce țin, în modul cel mai direct, de specificul unui anumit gen de proză — dau povestirilor o notă de autenticitate, de relatare pasionată, fără obişnuitele trucaje şi ambiții calofile ale începătorilor. Substanța acestei literaturi este scoasă din reportaj şi continuă a rămîne, într-o măsură considerabilă, dependentă de el, ca viziune.*

Papuc este o schiță excelentă. Variatele ipostaze pe care le îmbracă, în epoca socialistă, orgoliul individualismului țărănesc, după ce i-a fost surpat punctul lui de sprijin — autorul le observă cu o abia ascunsă ironie, căutînd resorturile lor morale. Zdrelea şi-a vîndut calul unui birjar, la oraş, numai ca să nu-l ducă la gospodăria colectivă. Cînd se descoperă înşelătoria, oamenii fac tot felul de spirite răutăcioase, spre disperarea țăranului, care, orgolios din fire, nu mai ştie cum s-o scoată la capăt. Cîtrănit de rîsul celor din jur, Zdrelea ia înapoi calul, dar, cu un ultim şi suprem gest de îndărătnicie, declară că-l va tăia. Schița începe propriu zis de aici; autorul transcrie, atent la nuanțele cele mai fine ale reacțiilor umane, tentativele personajului de a găsi o soluție onorabilă. Afecțiunea sinceră pentru animal se izbeşte violent de vanitatea rănită a țăranului, împingîndu-l, în cele din urmă, la o comică disimulare. Zdrelea amînă sacrificarea lui Papuc, fixează puncte de reper definitive pe care, apoi, le ignoră, susține sus şi tare că hotărîrea lui este categorică, dar îi schimbă în ultimul moment termenul de execuție, găsind pretexte naive etc. În aşa chip încît apare limpede încercarea de a menaja un orgoliu ulcerat şi de a înfrînge, pe de altă parte, o inerție ce vine în contradicție cu principiile eticii socialiste.

Schița sugerează felul cum normele vieții noi, stăpînirile în lumea satului, acționează asupra unor mentalități întîrziate, ascunse sub diferite forme ale ambiției şi mîndriei micului proprietar, scos din matca lui individualistă. Orgoliul caută compensația, pe plan moral, prin ieşiri brutale sau disimulări subtile; în contextul vieții socialiste ele sînt însă, de la început, sortite eşecului, şi rîsul stenic, usturător, constituie o replică foarte bună. Luciditatea, detaşarea ironică pe care o manifestă mediul ambiant față de astfel de cazuri, sînt cît se poate de concludente cu privire la biruința moralei şi conştiinței noi într-o lume dominată, pînă nu de mult, de prejudecăți şi inerții multiple. Preocupările de ordin etic sînt evidente şi în povestirea, de mai mari proporții, Noaptea cu dragoste. *Autorul vrea să dovedească că într-un climat social nou se nasc alte relații omeneşti, cu repercusiuni pînă şi pe planul sentimentelor. Iubirea angajează, în mod hotărîtor, resorturi morale mai profunde, fericirea intimă nu se poate atinge decît în climatul unei depline sinceități şi dăruiri. Mulțumirea egoistă, bucuria singulară, ignorarea valorilor morale şi spirituale, în dragoste, împinge sentimentul, oricît de temeinic ar fi, într-o zonă de pustietate şi platitudine din care numai gesturile decisive şi dureroase îl mai pot salva.*

Lui Arghir, comandant al unei brigăzi, îi fuge soția de acasă. Omul este sincer îndurerat, şi tovarăşii de muncă îi dau nenumărate dovezi de afecțiune şi înțelegere. Condamnarea unanimă a gestului săvîrşit de femeie, grija, apoi, a celor din jur pentru starea lui sufletească, nu-l liniştesc. Finalul neaşteptat al căsniciei, îi trezeşte lui Arghir remuşcări dureroase. Luciditatea şi conştiința morală pe care şi-a dobîndit-o îl fac să învingă formele brutale ale suferinței. Împrejurările sînt de aşa natură încît trădarea femeii pare evidentă. Personajul caută însă cauzele ascunse ale faptelor, îşi află propriile greşeli şi, nemilos cu mărunta lui mulțumire, îşi supune unei aspre analize viața de pînă atunci, cu conştiința că eşecul fericirii a depins în mare măsură de inconsecvența sa etică, de manifestarea, în relațiile de familie, a unui egosim căruia el nu-l putuse zmulge încă toate rădăcinile. Procesul de conştiință pe care şi-l face, refuzul de a accepta o soluție comodă, lasă, în durere, autoanaliza severă, exagerarea propriilor greşeli şi diminuarea sau justificarea actelor săvîrşite de femeie, indică, pe alt plan de percepție, superioritatea morală a personajului, maturizarea conştiinței lui noi. Pentru Arghir, fuga soției reprezintă nu o trădare josnică, cum sînt dispuşi să creadă cei mai mulți, ci un gest de răzvătărire împotrica platitudinii din existența lor comună, un act disperat de a salva ceea ce este frumos, pur în dragoste. Dorința lui este de a recăpăta ceea ce pierduse, de a-şi construi fericirea intimă pe alte baze, mai solide, de sinceritate şi plenitudine morală.

Pe această latură problematică, personajul povestirii Noaptea cu dragoste *are consistență. Se configurează, din observațiile cam reportericeşti ale autorului, un destin uman, interesant tocmai prin dovezile incontestabile de formare, într-un context social propice, a unor trăsături morale noi. Este drept că sondajul analizei nu pătrunde prea în adînc, că observațiile merg într-o singură direcție şi se desfăşoară pe un singur plan, că, în fond, un asemenea destin — cu o traiectorie comună în epocă — apare unidimensional, dar pentru toate acestea explicația nu poate fi dată decît raportîndu-ne la modalitatea literară, desprinsă şi rămasă, cum spuneam, prizonieră reportajului, sau mai bine-zis unui mod oarecum limitat de a observa realitatea plurală a vieții.*

O obiectivare epică şi un spor de observație psihologică oferă schița Întîlnirea de mai tîrziu, *interesantă nu atît prin motivul ei (destul de cunoscut în literatura romantică), cît prin prefigurarea unui tip ale cărui trăsături autorul încearcă să le fixeze, fără a izbuti totdeauna, şi în alte povestiri. Aici, însă, intențiile sale se concretizează literar, o natură umană euforică, sentimentală, dar vegheată de luciditate, capătă contur. Un student se îndrăgosteşte de chipul Adolescentei, descoperit la o expoziție. Fantezia se declanşează, şi tînărul trăieşte o poveste frumoasă de dragoste, în care chipul adolescentei capătă trăsături morale ferme. Prototipul nu corespunde însă imaginii, şi tînărul, dezamăgit în așteptările lui, făgăduieşte fetei visate o întîlnire pe mai tîrziu.* „Noi doi — se adresează el imaginii adolescentei — rămînem prieteni şi tot o să ne întîlnim. O să ne întîlnim puțin mai tîrziu".

În același climat al exigenței şi plenitudinii morale se mişcă şi personajul din Un suflet de om, *iritat că cineva îl desconsidera „ca persoană sufletească", Vasile, tractoristul nerăbdător din* Scrisoarea de dragoste, *tînărul medic din* Lupta, *necruțător cu mentalitatea brutal egoistă, vulgar cinică a altui medic, Samoilă din* Omul care a văzut moartea, *jenat de comportarea lui curajoasă etc. Se prefigurează în aceste povestiri un tip generos, lucid, adversar hotărît al parazitismului social, sub diversele lui forme, şi al lichelismului moral, tip ilustrat şi de literatura lui Ţic, prin Bănică. Desprins mai mult din comentariu şi descris cu mijloacele reportajului, acest personaj nu se impune totuşi ca o realitate literară, nu are acea degajare şi forță de sugestie proprii unui caracter surprins în însăşi esența lui moral-spirituală. Nu pot fi ingnorate la aceste schițe şi povestiri, acuratețea şi siguranța notației, o anumită plasticitate a expresiei, un mod decisiv de a intra în subiect şi de a prezenta termenii unei probleme etice, dar, la o analiză mai atentă şi privind faptele din perspectiva creației epice, raza lor de întindere nu apare prea întinsă şi capacitatea lor de sugestie nu prea mare. Intervine, aici, ceea ce aminteam mai sus: persistența unei viziuni reportericeşti, capabile să înregistreze aspectele exterioare ale unui destin uman, ignorînd însă acele particularități psihologice care fixează, definitiv, un caracter, un tip literar semnificativ, şi care ridică problematica morală la alt grad de sugestie decît cel obişnuit, reportericesc.*

Tendința de a reporteriza epica este mai generală şi ea a fost discutată cu prilejul altor volume. Ar mai fi de adăugat că există şi tendința opusă, cu aceleaşi efecte pe plan artistic, de a literaturiza reportajul, spărgînd granițe — care delimitează valori şi procedee — în aşa chip încît clişeele şi convenționalismele unui gen pătrund, masiv, în teritoriul celuilalt. Se naşte din această fuziune o specie hibridă, zisă de autenticitate, de document, fără a avea însă atributele autenticității.

Volumul Noaptea cu dragoste *plăteşte şi el tribut acestei imixtiuni. Apel general este un reportaj poematic, scris fără strălucire. Din aceeaşi grupă şi* Ursul *narează fapte surpate, în adînc, de sentimentalism. Trică, tot aşa, debutează cu un personaj din categoria candizilor lui Velea, dar care devine, ulterior, eroul unei drame convenționale. Personajul din* Doi oameni *într-unul face parte, ca şi Zdrelea, din familia orgolioşilor. Un conflict cu şeful brigăzii îl izolează de tovarăşii de muncă, de care se simte legat prin raporturi de strînsă camaraderie, cimentate în munca dusă pe diverse şantiere; deşi vinovat el ezită să se alăture brigăzii. Tînărul are conştiința dedublării, exprimate la un mod primar. Dar conştiința acestui proces presupune o luciditate aparte, o profunzime spirituală de care personajul în cauză nu prea dă dovadă. Premizele de analiză pe care le fixează prozatorul sînt bune, puteau duce la o epică de substanță; autorul îndreaptă însă faptele pe făgaşul unui reportaj şăgalnic. Înainte de plecare ni se pare, de asemenea, un reportaj uşor travestit. Datele analitice sînt sumare, nelăsînd posibilitatea de a urmări o mişcare psihologică, un proces interior surprins în dimensiunile lui esențiale şi transcris cu maximă concentrație epică: nivel atins de Ion Băieşu îndeosebi în schița* Papuc, *dar şi în altele, semnalate mai înainte.*

Limbajul narațiunilor sale îşi trage sevele, adesea, din pitorescul formelor de oralitate. Ironia şi simțul măsurii sînt, în astfel de cazuri, dovezile cele mai bune că prozatorul nu se lasă sedus de orice expresie mai stranie, de acele metafore argotice cu o largă circulație. Această cenzură există, de obicei, în proza lui Băieşu. Excepții, fireşte, se pot găsi. „Îți pun coada pe bigudiuri", în limbajul unui țăran (schița Papuc*) nu este o formulă prea verosimilă; erudiția argotică a lui Vanghele din* Trică rămîne, *iarăşi, fără ecou pe plan literar („Atunci fii vesel neamule, că viața trece...", „m-am aşezat lîngă ea, (se înțelege — o fată — n.n.), i-am clipit de cîteva ori din obloane şi pe urmă i-am tras cu vraja...") Astfel de stridențe sînt fireşti în cazul unui scriitor aflat încă într-o fază de cristalizare.*

Noaptea cu dragoste oferă suficiente probe pentru a trezi interesul față de talentul acestui prozator tînăr, care, descinzînd din reportaj şi, practicîndu-l în continuare, cu aceeaşi pasiune, are toate însuşirile pentru a se afirma şi în epica propriu zisă, cu recomandarea — pentru ceea de a doua ipostază — de a reizsta cu mai multă decizie tentației relatărilor grăbite ale unor fapte interesante din realitate.

Papuc, Noaptea cu dragoste *şi alte povestiri din recentul său volum inspiră, în această direcție, optimism.*

Eugen SIMION

„Scrieri"

de TUDOR ARGHEZI

Trecută de culturalii de pe vremuri la index, împroșcată adeseori de către aceștia, a fost necesară prefacerea așezării sociale din temelii, pentru ca opera lui Tudor Arghezi să poată ajunge în mîinile acelora al căror „hrisov" s-a voit întotdeauna. În marea renaștere culturală, literatura argheziană din timpuri de scîrbă și răzvrătire naște și ea din nou în ediții totalizînd milioane de exemplare, sporită cu pagini de vîrsta anilor noștri, în care

O prospețime nouă tresare și învie
Ca de botez, de nuntă și ca de feciorie

Grație revoluției culturale înfăptuite din inițiativa și sub conducerea Partidului Muncitoresc Romîn, opera lui Arghezi cunoaște o mare răspîndire, numeroase ediții își deschid astăzi larg drumuri spre inima cititorului. *Gazeta literară*, întîmpinînd apariția volumelor din seria *Scrieri*, (volumul al II-lea, însumînd *Versuri de seară, Cîntece cu gura închisă, Hore* etc., va apare în curînd, volumele III, IV și V găsindu-se într-o fază avansată de editare) selectează din cuprinsul lor o serie de poeme dintre care unele inedite — însoțindu-le de ilustrațiile autorului.

Scrierile editate de E.P.L. își propun să adune în spațiul lor tot ce e mai reprezentativ în creația marelui scriitor: versuri și proze. Veți găsi aici răscolitorii „psalmi" și gingașele, suavele „creioane", cumplitele „blesteme" și potolitele, înțeleptele „versuri de seară", scenele de infern terestru din „Poarta neagră" și de spectacol sodomic din „Icoane de lemn" și insidioasele „hore", distrugătoare pamflete și „inscripții" de o rafinată simplitate, elevate poeme în proză. „Jucării" minunate și tablouri înspăimîntătoare înfățișînd grotescul sinistru al „Țării de Kuty"; veți găsi extraordinara operă de după Eliberare: grandioasa *„Cîntare omului"*, vigurosul *„1907"*, șfichiuitoarele *„Fabule"*, admirabilele *„Frunze"*, luminoase cîntece ale împlinirii, fremătătoarele „tablete", mărturii ale participării pasionate la existența de azi. *Scrierile* ni-l înfățișează pe Tudor Arghezi întreg; stînd la îndemîna oricui, ele relevă măsura contribuției scriitorului la „creșterea limbii romînești" în cuprinsul artei eterne.

Deschis marilor probleme ale omului, nici o întrebare fundamentală privind destinul individual și existența în genere n-a rămas în afara registrului liric arghezian. Sensul vieții, rostul umanității în univers, aspirația spre lumină, setea de creație, dușmănia împotriva neomului, frămîntările, temerile și elanurile insului — sînt teme ce solicită neîncetat cîntarea poetului. Caracteristică modalității argheziene de tratare a tematicii răscolitoare e o atitudine lucidă, bărbătească, o libertate a spiritului, incompatibilă, întemeiată pe înțelegerea și acceptarea calmă a necesității.

În toate problemele abordate, Tudor Arghezi aduce un accent inedit, o atitudine proprie răspicată.

Încheind, în a sa „Viață a lui Mihai Eminescu", biografia marelui poet, G. Călinescu scria, în 1932, cu legitimă pietate:

„Astfel se stinse, în al optulea lustru de viață, cel mai mare poet pe care l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pămîntul romînesc. Ape vor seca în albie, și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și cîte o stea se va vesteji pe cer în depărtări, pînă cînd acest pămînt să-și strîngă toate sevele și să le ridice în teava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale".

Iată că n-au trecut milenii, nici veacuri și, generos, pămîntul nostru și-a strîns din nou sevele într-un crin de splendoarea celui dintîi. A fost nevoie, firește, de timp pentru ca noul Eminescu să-și dea întreaga măsură și varietate a talentului său, după cum pentru recunoașterea întregii valori excepționale a creației sale și răspîndirea ei în cercuri largi a fost necesar acel „miracol al învierii" sufletești, de atîtea ori proslăvit de poet, pe care numai revoluția Secerii și Ciocanului îl putea genera. Printr-o activitate creatoare neîntreruptă, de aproape șapte decenii, Tudor Arghezi a durat literaturii romînești un monument mai rezistent decît bronzul.

D. MICU

Logodnă

Vrei tu să fii pămîntul meu
Cu semănături, cu vii, cu heleșteu,
Cu pădure, cu izvoare, cu jivini?

Vacile ne vor aduce ugerii plini
Și vor mugi la poarta noastră
De salcîmi cu floare albastră.

Nevăstuicile se vor juca în ogradă
Cu purceii și cu rațele, grămadă.

Puii de borangic
Vor numără meiul cu bobul mic
Și vor fugări țîntarii.

În fața prispei vor tremura arțarii
Pestriți și va cînta cocoșul.

Vom aduce florile cu coșul.
Din nuiele de răchită
Vom face împreună zestre împletită

Și din lîna oilor,
Culcușuri pisoilor.

Vrei tu să fii grădina mea,
De iarbă-mare și de catifea?

Dacica

Mă uit la tine, șubred vas de lut.
Trei mii de ani ai încăput.
Veci de vecii, pe care le înfrunți,
S-au adunat în golul tău, mărunți,
Și fiecare vîrstă din vecie,
Lăsînd un fir de praf drept mărturie,
L-a pus tihnit în ciobul păstrător,
Clipa trăiește, veacurile mor.

Tu, plin de taine și stîrbit în gură,
Ai stat ascuns adînc în arătură.
Nici oasele nu i s-au pomenit
Ale aceluia ce-n zmalț te-a-ncremenit
Și, frămîntînd, ți-a dat obîrșii noi.
N-a mai rămas măcar din el gunoi.
Tot un pămînt, la fel de bun, la fel de prost:
Tu ești aci. El parcă nici n-a fost.

Dar înmuiată-n sînge și sudoare,
Unghia lui ți-a pus un zbenghi de floare
Și, ocolindu-ți coapsa cu subțire
Chenar, i-a dat noroiului simțire.

Tu poți să fii, el poate să nu fie,
Zgîriitura-i teafără și vie.
Nu ești al singurului Dumnezeu,
Ca luna, ca o stea, ca o pustie,
Ești și al semenului meu.
Brîul tău viu, cînd mîinile-au murit,
Dă biruință gingașului pipăit.

Olarul drept pe palma lui te-a pus
Și-ai scos răspuns, la deget, în auz.
Fragedul sunet, dulce, lin,
E-ntreg și nou ca la-nceput, și plin.

Urciorule de vis și de pămînt,
El ți-a dat glas. Eu îți voi da cuvînt.

A fost, n-a fost?

Se povestește că aveam un rege,
Cum, care, cînd? cătai și întrebai.
Il căutai, ca-n sacul cu mălai,
Un bob de mei și n-aveai ce alege.

Din povestire spusă te mirai
Că n-ajungea din fapte să se-nchege
Și nu aveai din pleavă ce culege,
Pribeagă umbră, praf și mucegai.

Fugar de neam, de timp și de popor,
Stins ca un muc și rece ca un ciot,
N-avea răgaz, de-a fuga călător.

A fost? N-a fost? rămîne să se știe,
Fugind mereu, el a fugit de tot
Din țara guvernată de o fotografie.

Nu spune

Nu spune nimăruia ce știi și ce-ai văzut:
E-o cale de-a-nțelege mai tristă, dar curată.
De cîte ori și zborul nădejdii ți-a căzut,
Să n-afle nici frăția, nici pisma niciodată.

De-ai aripi, ți le-ascunde, de-ai nimburi – de asemeni.
Nu-ți cheltui mireasma, ca rozele și crinii.
Ascunde-ți-o și steaua, ca-n sînul unei cremeni.
Ea știe că-i zălogul de taină al luminii.

Clădește-ți, frate, viața cu peșterile-n tine,
Departe de-altă viață, departe de-altă rază,
Și pardosindu-ți noaptea cu lespezi de rubine,
Vei ști tu singur dacă se sting ori scînteiază.

O punte duce-n bezna-ncuiată cu zăvor.
Sfărîmă-i-o și puntea, aruncă-ți și unealta.
Tu vei cunoaște singur, și-nvins și-nvingător,
Ce goluri și prăpastii îți leagă-o zi de alta.

Cîntec

M-ai dăruit cu aur și podoabe,
De care multor suflete li-e sete,
Toate puterile răzlețe-mi fură roabe,
Sînt plin ca de icoane un părete,
Îngreuiat de nimburi și smaralde

Mă simt ca un stihar de voievod,
Țesut încet cu degetele calde
Ale întregului năpăstuit norod.
Atît îs de bogat și-n adîncime,
Atît îmi mișună mătasea împrejur,
Că-mpletiturile rămase din vechime
Și-aduc aminte fostul lor murmur.

O lăcustă

Mi-a umblat în păpădie
O goangă cu pălărie
Și cămașe stacojie.
Avea fuste și manta
Tăiate din catifea
Și pieptar cu solzi de țiplă,
Căptușit c-un fel de sticlă.

Domnișoarei cu trei rochii-i
Lăcrimau rubine ochii,
Să te-ntreb pe Dumneata,
Cum venești în iarba mea
Și de unde, Domnișoară
De cristal și scorțișoară?

După pana ce te-a scris,
Vii și tu din somn și vis.
Căci vopseli asemeni nu-s
Decît colo, tocmai sus,

Unde sînt într-adevăr
Pensule de-a fir-a-păr
Și zugravii de o șchioapă,
Meșteri scriitori cu apă.

Ce te-a supărat? țîntarul,
Păpurișul, nenufarul?

Aș fi vrut să stea s-o prind,
A venit încoa sărind
Și-a plecat sărind într-alte
Buruieni și mai înnalte.
Și-aș fi vrut să-mi stea întîi
Pe un vîrf și s-o mîngîi.

Mi-a lăsat atîta mie:
Bumbii goi, de păpădie.

La Mărțișor
Fotografia: DAN GRIGORESCU

STILUL LITERATURII ARTISTICE

stil și limbă

Romîna literară actuală reprezintă o formă superioară de exprimare, o sintetizare a mijloacelor lingvistice ale limbii întregului popor. Această formă superioară de exprimare, rezultat al unui îndelungat și complex proces de evoluție, a ajuns să dispună de un sistem de stiluri corelative (stilul științific, stilul beletristic, stilul administrativ etc.) care sînt, de fapt, tot atîtea varietăți funcționale ale ei.

Între celelalte stiluri ale limbii literare, stilul literaturii artistice ocupă un loc aparte. Precizarea raporturilor dintre stilul literaturii artistice și celelalte stiluri ale limbii, ca și a acelora dintre stilul literaturii artistice și limba literară în ansamblul ei, a făcut obiectul a numeroase considerații teoretice. S-a arătat, astfel, că orice creație literar-artistică se elaborează, în general, pe baza limbii literare; s-a subliniat, însă, totodată, faptul că scriitorul poate face apel și la mijloacele care depășesc cadrul strict al exprimării literare și că poate folosi – atunci cînd conținutul operei îi impune aceasta — elemente din fondul arhaic sau regional al limbii (uneori, de exemplu la V. Alecsandri sau la I. L. Caragiale, chiar mijloacele de exprimare ale unei alte limbi). Această toleranță care se manifestă în limba creațiilor artistice față de normele prevalente ale exprimării literare propriu-zise constituie fără îndoială una dintre particularitățile cele mai importante ale stilului beletristic.

Nu puțină cerneală a curs cu prilejul examinării raporturilor dintre limba individuală a scriitorului și limba literară; deși nu există nici alci un consens unanim, majoritatea cercetătorilor noștri au ajuns totuși la concluzia că individualul nu se poate opune socialului și că ambele categorii sînt corelative; ca atare, ele nu pot fi studiate și definite una fără cealaltă.

Unii cercetători au contestat lingviștilor dreptul de a aborda studiul limbii și al stilului individual al scriitorilor; de fapt, studierea limbii și stilului unui scriitor (ca și al oricărui vorbitor) dă cercetătorului posibilitatea de a surprinde, pe viu, o serie de elemente, care, proiectate pe plan istoric și social, îi permit să înțeleagă mai bine mecanismul evoluției limbii sub diversele ei aspecte.

Au fost și cazuri cînd critica literară a ignorat sau a privit uneori de sus rezultatele la care poate ajunge cercetarea lingvistică și stilistică a textului literar. Nu rare sînt cazurile cînd, abordînd studiul operei unui scriitor, criticul literar se oprește aproape exclusiv la analiza fondului, iar în privința mijloacelor de exprimare artistică ale scriitorului respectiv se limitează numai la unele observații fugitive, cu caracter impresionist. Se uită, în asemenea împrejurări, că concluziile unei mai aprofundate analize lingvistice și stilistice vin să justifice și să întărească, pe baza unor principii științifice, rezultatele criticii literare.

Fără îndoială că nu putem pretinde să dezlegăm aici acest nod gordian. Vom încerca numai să exprimăm cîteva puncte de vedere referitoare la specificul limbii și stilului creațiilor belestristice.

Creația literară exprimă un anumit conținut prin mijloace lingvistice; într-o terminologie mai tehnică, putem spune că, pentru a comunica acest conținut, e necesar să presupunem existența a trei elemente: emițătorul (scriitorul), receptorul (cititorul) și mesajul (opera beletristică).

Scriitorul efectuează o selecție printre diversele elemente ale sistemului limbii, în funcție de obiectul comunicării sale și de conștiința pe care o are (și pe care presupune că o are și cel căruia i se adresează) a elementelor acestui sistem.

Mesajul vehiculează și exprimă, ca și în vorbirea obișnuită, un anumit conținut; prin aceasta se realizează funcția primordială, constitutivă, a limbajului: funcția de comunicare.

Dar în comunicarea conținutului, în opera artistică mai intervine un factor care ține de altă funcție a limbajului, și anume: funcția expresiv-estetică. *În creația literară, cele două funcții (comunicativă și expresiv-estetică) nu sînt paralele, ci strîns legate, formînd un tot. Caracterul expresiv-estetic al exprimării, realizat prin diverse mijloace figurativ-artistice, constituie o trăsătură specifică a stilului beletristic și conferă creației literare valoare poetică.*

Din precizările de mai sus, nu trebuie însă să tragem concluzia că se poate proceda întotdeauna la o demarcare tranșantă între ceea ce aparține stilului beletristic și ceea ce aparține celorlalte stiluri ale limbii literare. (O asemenea tentativă ar fi echivalentă cu încercarea de a demarca pe teren, printr-o singură linie despărțitoare, limita tuturor particularităților care deosebesc două grai uri).

Această deosebire netă nu poate apărea decît dacă, de exemplu, ne-am referi la „poli" extremi ai celor două modalități de exprimare: poezia (mesajul care reprezintă cea mai înaltă formă de organizare poetică — versul — și în care trăsăturile limbajului expresiv-estetic apar condensate la maximum) și limbajul nud, prozaic, complet privat de elemente expresiv-artistice (cu mențiunea că și acesta poate dobîndi, într-un context beletristic, prin opoziție, valoare — dacă nu poetică, cel puțin expresiv-stilistică). Între acești doi poli extremi există un întreg registru de posibilități de exprimare, cu potențial expresiv-estetic diferit ca grad de intensitate.

Ne vom opri numai la două trăsături ale mijloacelor de exprimare a valorilor expresiv-artistice, dar care conferă textului beletristic o deosebită forță de evocare: acelea care procedează fie prin reprezentarea, *fie prin* sugerarea *obiectului (persoană, stare psihică etc.). Vom încerca să ilustrăm aceasta, pe baza a două citate din proza lui Tudor Arghezi.*

„Un fluture și-a prins de peretele alb ciudata bijuterie și s-a fixat ca un model de copiat. Triunghiul lung al aripilor negre, ca două echere, pare decupat în catifea transparentă, brosată cu discuri portocalii înconjurate de argint de aluminiu și abdomenul, construit din inele împerecheate, galbene și negre, pare să aparție mai repede unei flori exotice decît unei gîngănii" *(T. Arghezi,* Pagini din trecut, *București, 1955, p. 326).*

Fragmentul denotă un excepțional simț de observație și o extraordinară putere de reprezentare, pe care autorul ne-o transmite într-o exprimare verbală e x p l i c i t ă, *de* s t r u c t u r ă i n c h i s ă. *Modul său de a vedea realitatea este impus cititorului prin însumarea unei întregi serii de amănunte, în care liniile și culorile converg, cu o preciziune geometrică, în vederea realizării aceluiași scop.*

Altă modalitate de exprimare apare însă, în citatul următor:

„Plecat cu ploile toamnei și cu cocorii, retras departe, poate schimbat în Moș Crăciun, ca să pregătească, poate, jucăriile copiilor, de iarnă, bătrînul meu [flașnetarul] se întorcea o dată cu rîndunelele, același de anul trecut, cu aceeași trăsurică și același repertoriu. Zîmbetul lui surîdea, ca și cum nu ne văzusem din ajun. Îl așteptaseră caișii ca să înflorească sub binecuvîntarea cîntecelor lui, vechi ca psaltirea. Îl așteptam eu cu ochii în fîșiile albastre ale azurului... arborate la toate etajele cerului ca să-l primească" *(ibid. p. 433).*

Să ne oprim la fraza finală a fragmentului, interesantă pentru ilustrarea unei alte modalități de exprimare, pe care o putem caracteriza ca o s t r u c t u r ă d e s c h i s ă *și care presupune o inițiativă personală mai mare, o participare mai activă a cititorului, la receptarea mesajului. Deosebit de semnificativă este întreruperea frazei prin punctele de suspensie (îl așteptam eu cu ochii în fîșiile albastre ale azurului...), care sugerează o întreagă stare psihică și care îndeamnă, totodată, pe cititor să intervină spre a completa imaginea verbală,* i m p l i c i t ă *de astădată. În această frază, autorul face, așadar, apel la forța de sugerare, iar structura deschisă a exprimării, marcată prin semnele de suspensie, îi permite cititorului să completeze, cu imaginația sa, restul.*

Am disociat, în analiza noastră, din motive metodologice, cele două procedee (cel de reprezentare și cel de sugerare a obiectului), realizate prin mijloace lingvistice. În creația literară, ele se pot însă întrepătrunde, concurînd spre obținerea aceluiași scop: comunicarea unui mesaj expresiv-estetic.

Stilul beletristic, spre deosebire de celelalte stiluri ale limbii literare, se caracterizează, prin urmare, nu numai printr-o polivalență a funcției limbajului (comunicativă și expresiv-estetică), dar și prin utilizarea, cu măiestrie, a acestor două procedee de exprimare a mesajului.

Boris CAZACU

CĂLUȘARUL

Întîmplare dintr-o iarnă trecută

Povestire de CORNELIU LEU

Porni și viscolul. Greoi, amenințător, adunîndu-se parcă din întreaga cîmpie și tîrînd cu el noaptea vînătă. Iar noaptea gemea încîrcîndu-se de teama urletelor lui depărtate, adunîndu-se și făcîndu-se mai neagră. Și trosnind. Trosnind jalnic, sec, uscat.

Calul se cutremura la fiecare rafală și pornea într-un trap amețit, căruța se lovea în hopurile de ghiață ale șoselei, iar omul își făcea curaj spunîndu-și că nu trosnea tot cerul nopții ci numai crengușul copacilor din jur.

Cumplită noapte!

Pînă să se fi întunecat se mai răzbuna pe cal biciuindu-l, sau înjurînd cînd trebuia să se opintească-n căruță ca s-o ridice peste troiene. Se opintea cu umărul și striga la cal: „Hii boală, mînce-te-ar lupii!"... Acum nu mai îndrăznea. Zicea cîte-un „hii" și se oprea. Ultima oară cînd pomenise de lupi, avusese impresia că ei și apăruseră pe marginea șoselei.

Vîntul spulbera pe deasupra nori cenușii de zăpadă; sau poate că doar i se năzărea lui, îi apăreau lui vedenii; sau poate că erau și vedenii, și vîntul spulbera nori de zăpadă împroșcîndu-l în față cu ace ierbinți.

Trase repede din cea pe care o ținea aprinsă între degete. Și așteptă umil, bătut de viscol.

— Acuma la voi s-a terminat colectivizarea, iar dumneata îngheți pe-aici pe drumuri. Ești om în toată firea; dacă degeri noaptea asta?!...

— Nu, nu deger, răspunse el moale, parcă voind să-i facă pe plac.

Și cel cu scurta își dădu seama de aceasta. Rîse:

— Ha, îmi faci favoarea să nu degeri! Hai, pune-te pe drum și-adăpostește-te în prima casă. Mîine, cel tîrziu poimîine, poate-ajungi în sat. Ai voștri au început să facă planul de cultură pentru la primăvară, iar dumneata...

— Nu... eu nu, să vedeți...

Dar cel cu scurta nu-i mai asculta bîiguiala. Se sui în mașină și trînti supărat ușa. Foarte supărat. Ca și cum ar fi fost supărat de omul pe care-l lăsa în viscol.

Și mașina plecă, luînd cu ea lumina galbenă. Rămase numai cea tulbure a zăpezii viscolite.

Poate că era mai bine că rămăsese numai cea tulbure. Omul nu se mai simțea atît de umil. Privi țigările pe care le mai ținea încă în palmă și, ridicînd din umeri a „n-ai ce-i face", apucă dîrlogii:

— Hii boală, hai mai repede!

De-abia după multă vreme își dădu seama că iarăși înjurase calul. Îi fusese ciudă și-l înjurase. Îi fusese ciudă pentru că omul din mașină îl ghicise atît de ușor. Îi fusese ciudă pentru că se simțise și mai umil, și mai apăsat. Îi fusese ciudă pe prostia lui care-l adusese aici, în noaptea vînătă, în mijlocul viscolului.

Iar acum, simțea nevoia să-l îmbune pe bietul animal, care se opintea din greu suflîndu-și promoroacă pe mustăți.

Viscolul se-ntețea. Venea acum din adîncul nopții și era mai neiertător. Biciuia, izbea, muncea îndîrjit să te smulgă, și îndîrjirea asta te amețea.

— Hai, măi băiat... Hai, băiatu' tatii. Hai că trece; ajungem la călduriță; ajungem într-un grajd cu paie calde... Calde, măi băiat; hai!... Hai băiat, ușor băiat... Avem acuma și țigări, măi băiat...

Și, pesemne, ca să-l înduplece, ar fi fost în stare să-i dea să tragă un fum. Dar zăpada-l plesnea peste față și el gemea și se chinuia. Iar cînd ajunse mai la adăpost, într-un loc mai liniștit, în loc să răsufle ușurat și să se bucure, îl cuprinse ciuda pe el însuși:

— Adică, de ce-i vorbeam eu animalului de țigări? Ce știe animalu' de țigări? Auzi: „țigări"!... Animalu' și țigări. Hii boală!...

Și, cu toate că rămase el însuși îngrozit de gest, ridică biciușca și-i arse un șfichi calului.

De ce era umil pînă și cu calul? De ce avea teama asta de fugar, el care era un om cinstit și se dusese să-și ia porumbul lui, pe munca lui? De ce simțea nevoia să se poarte ascuns, pentru ca ceilalți să nu-l mirosească că nu era în rînd cu oamenii? Și, mai ales, de ce-l miroseau așa de repede?...

Unul dintre oamenii din Suhaia, împrumutîndu-i un sac pentru porumb i-a spus: „Ia-l; lasă, la anu' o s-aveți și voi gospodărie mai veche și-o să vezi; ehe, altă viață!... Numai vezi să nu-ntîrzi prea mult pe drum, că-ncepeți semănatul și, vorba aia: Ce semeni, aia culegi"...

Oare de ce-i spusese că să nu-ntîrzie? Oare-l amîna că ar fi vrut să-ntîrzie? Oare-și arătase fața sufletul lui bîntuit, care nu știa ce să facă? Oare-l ghicise că-n sat trecea drept cel mai încăpățînat și că cei care altădată se stringeau sub vătăfia lui să joace călușarul, acum îi batjocoreau încăpățînarea? Că el, dacă ar fi stat și s-ar fi gîndit bine, s-ar fi dus, dar cu cît trecea mai mult timp, cu atît alții i-o luau înainte și cu atît el, cel care în tinerețe fusese vătaf de călușari, rămînea mai codaș, mai prost, mai luat în tarbacă? Îl ghicise oare că, în ultima vreme, se dădea pe după casă, în fundul grădinii, și-ncepea să bată de unul singur pașii călușarului, să-i preschimbe și iar să-i întoarcă, să se-ajute cu mîinile sau să se-ajute cu bîta, și să șuiere scurt comanda schimbărilor, așa cum o șuiera cînd era vătaf și-avea în jurul lui călușarii? Îl ghicise oare că niciodată nu termina jocul pentru că n-avea haz de unul singur, pentru că n-avea haz decît atunci cînd simțeai răsuflările aprinse ale celorlalți, și că se-ntorcea de după casă mai trist, mai singur?... Îl ghicise oare toate astea, sau i-o spusese așa, ca un sfat tovărășesc dat de un colectivist mai vechi, unuia pe care-l consideră mai tînăr? Citise doar prin ziare că așa fac colectiviștii.

Nu; îl mirosise; desigur că-l mirosise. Ca și cel din mașină. Ce, doar cel din mașină nu era colectivist!

Era iarăși umil. Amintindu-și ce bine trebuia să fie-n casă la căldură, la rostul său, se simțea gol și netrebnic. Pentru ce plecase? Pentru cele cinci duble, care erau de fapt patru? Pentru ele plecase? Simți nevoia să se privească ironic, așa cum îl priveau oamenii care înțelegeau pentru ce plecase, care-i pricepeau inima lui încăpățînată și-și dădeau seama că plecase fiindu-i rușine de el însuși. Da, îi era rușine de el însuși, pentru că nu intrase pînă atunci în gospodărie, și-i era rușine să se cheme că a intrat ultimul. Sau chiar printre ultimii. El, care a fost vătaf de călușari!... A plecat, pentru că de fapt nu mai avea ce să spună celor care-l îndemnau. A plecat pentru că, de fapt, el era convins de ceea ce voiau ei să-l convingă. A plecat, dracu știe!... Ca să mai amîne... „ca să-și ia cele patru duble de porumb!..." Ha!... Cele patru, adică cinci duble de porumb!... A plecat furiș, umil, cu coada-ntre picioare. A plecat tot așa cum era și acuma, cu toate că atunci încă nu se pornise viscolul.

El care era cel mai priceput vătaf de călușari pe nu știu cîte sate!

— Hai băiat, sînt un netrebnic, măi băiat; hai, nu mă lăsa în drum. Dacă nu eram netrebnic, tu erai acum în grajd, la gospodărie, și ți-era cald... Hai băiat; ce cald trebuie să fie în grajdul ăla nou la gospodărie! Și eu eram în casă... Ce bine trebuie să fie acum în casă!

Viscolul se domolea și, iar se înteța. Furile lui creșteau și scădeau, și apoi iar creșteau. Vînturile alergau spre dreapta, alergau spre stînga. Copacii se plecau spre dreapta, se plecau spre stînga. Nămeții încălecau... Ca-ntr-un dans de călușari. Ca-n cel mai teribil dans de călușari. Și el, deodată, simți ritmul fierbîndu-i în sînge. Porni și el o dată cu viscolul, o dată cu vînturile. Porni o dată cu nămeții și se zbuciumă o dată cu crengile. Tropăi bătătorind zăpada și sări cînd îl plesniră acele de gheață. Se legănă cînd îl clătinară vînturile și, adunîndu-și toată vigoarea, înfipse drept un pas înainte... Și iarăși așa, și iarăși așa, zăpada bătătorită, acele de gheață, clătinarea vîntului, pasul înfipt înainte.

Cine mai era ca el? Pornea călușarul!... Pe groaznicul taraf al viscolului pornea călușarul. Era iar el vătaful, iarăși fruntea! El dădea pașul, el dădea ritmul și după el porneau nămeții, porneau copacii, porneau vînturile. Nu mai era umilul, nu mai era fugarul; era fruntea.

— Vezi, măi băiat, hii, măi băiat; așa e viața; frumoasă, frumoasă!... Numai să fii în fruntea ei, măi băiat!

Și, cu strigături, cu șuierături, el conducea jocul, grăbea ritmul, încingea singele. Și era mîndru, era falnic, așa cum îi stă bine unui om și cum el apucase să fie numai în tinerețile sale, atunci cînd îl înconjurau tovarășii de călușar... Și tare bine se simțea, pentru că se simțea în mijlocul lor, și ritmul lui trecea în ei, și ritmul lor trecea în el.

— Hii, călușarii hii!...

Și vînturile-i purtau chiuitura și nămeții îi urmăreau ritmul, și crengile se legănau o dată cu el...

Pînă cînd se trezi în fața unei porți înnămetite și deodată-l fulgeră gîndul: „Or să mă miroasă și știa, și-or să-și rîdă de mine!"

Simți cum deodată îl părăsiră toate; și avînt și ritm și vlagă. Și-și dădu seama cît era de singur. Își dădu seama că n-avea în jur pe nimeni de la care să împrumute vlagă sau avînt.

Bătu în poartă disperat. Se trezise spunînd: „Nu; nu-i călușar, nu-i călușar de unul singur"...

— Care ești mă, acolo?!

— Om sărman; vai de capul meu, fie-vă milă... Om sărman și singur!...

Duminică spre prînz ajunse deasupra satului. Era gîrbov și mai avea în căruță vreo dublă de porumb. Îi vijîiau în minte consolările oamenilor: „Lasă, că acuma, dacă ați pornit cu colectiva și scăpați de sărăcie!"; sau: „De, sărmanii de voi, o duceți mai greu, am auzit noi că la deal, acolo, sînt uniți mai încăpățînați"... Îi vijîiau în minte. Și nu-ndrăznea să răspundă nici măcar pentru el însuși că, de fapt, el era cel care nu pornise cu colectiva, că de fapt, el era cel despre care auziseră că sînt „unii încăpățînați".

Se opri deasupra satului chibzuind pe unde-ar fi mai bine să intre ca să nu-l vadă nimeni. Și nu găsea atîta minte-n el încît să poată chibzui. Prin cap îi treceau doar imagini din drumul chinuit pe care îl străbătuse, chipuri pe care le întîlnise, ochi care-l iscodiseră și-l priviseră cu ironie sau cu milă. Vedea noaptea aceea groaznică de viscol și vedea tihna din casele oamenilor care-l adăpostiseră, vedea copacii și nămeții zbuciumîndu-se în jurul lui și vedea camera curată în care-l primiseră oamenii aceia din marginea unui sat, mobila lor nouă, atmosfera de indestulare; auzea parcă vîntul șuierînd la ferestre dar și cîntecele radioului, și vorba domoală a omului povestindu-i despre planurile lor de cultură, despre irigații, despre două recolte pe an, despre cîte și mai cîte lucruri îndrăznețe...

Dedesubtul lui, în coturile largi ale văii, ieșea dintre nămeți satul cu fumurile. Fumurile urcau liniștite, tihnite, ca-n imaginile lui de zilele trecute. „Au făcut și ăștia planul de cultură" — își spuse — și și-i închipui la fel de liniștiți, la fel de preocupați, ca oamenii pe care-i văzuse în drumul său. Da; liniștiți, privind cu siguranță ziua de mîine... Iar el pribegește, se chinuie și se teme să nu degere, își chinuie calul și se teme să nu-l moară.

Și nu era în stare să chibzuiască pe unde ar fi fost mai bine să intre în sat. De fapt, nu-i venea să intre pe nicăieri.

...Îi dădu curaj un omuleț cu fața ascunsă într-o căciulă cu urechi, ținînd sub braț un fel de pungă, care putea s-ascundă și o vioară, dar și-un iepure înghețat. Dacă ar fi fost iepure, însă, n-ar fi avut nevoie să-i iasă pe gîtul torbei capul unui arcuș.

Se opri lîngă el și spuse convins:

— Nu mai vrea să meargă, nu-i așa?

— Merge, de ce să nu meargă? îi răspunse el.

— Ba nu merge; asta-i vreme să meargă? Cum o să meargă bietul cal?!

— Merge omule; de trei zile tot merge.

— De trei zile?

Omul privi mirat și la el, și la cal:

— De cînd ține viscolul?... Păi de-asta nu mai poate bietu'animal.

— Poate, dă-l dracului!

Dar în sinea lui, tare-ncepea să creadă că lăutarul i-a deochiat calul. Repetă cam cu teamă:

— Poate. Sigur că poate. Hii boală!

Dar culmea, calul într-adevăr înțepenise.

Și-l cuprinse deodată o furie, nu se știe dacă pe cal, sau pe lăutarul întîlnit în drum, sau pe sine însuși, sau pe tot ce se-ntîmplase. Și-ncepu să biciuiască animalul.

— Stai omule, nu-l biciui; ia-l cu binișorul!

În paltonul lui negru, cam lung și cam jerpelit, cu pași mărunței, lăutarul veni la el prin zăpadă:

— Nu-l bate săracu, nu-l vezi că se prăpădește?

Calul, într-adevăr, nu mai arăta a fi în stare să se miște. Omul își dădu seama de asta, făcu ochii mari, din ce în ce mai mari și întrebă prostit:

— Și-acuma... Acuma cum mă duc eu acasă?

— L-a pocnit frigul, își dădu lăutarul cu părerea; hai să-l frecăm.

Și-ncepură vîrtos să-l frece cu palmele. Pe gît, pe piept, pe spinare.

— Săracu' băiat, spuse lăutarul, curățînd de promoroacă mustățile calului, ne-au mîncat viitorul. Și lui, și mie. Lui tractoru, mie televizoru!... Zău, nu te uita așa, de cînd cu drăcia asta, pas de mai găsește unde să cînți!...

Calul se mișcă și amîndoi se priviră mulțumiți, ușurați. Și-ncepură s-alerge după căruță, pe drumul în pantă.

— Zici că nu mai ai unde să cînți?

— Ihi!

— Bine; hai să-mi cînți mie. Mergi? O să scoatem o oală de vin și-ai să-mi cînți!...

— Am să-ți cînt.

Lăutarul îl privea cam cu neîncredere. Dar el era bucuros. Era bucuros că nu mergea singur prin sat. Era bucuros că nu trebuia să țină privirile-n zăpada de pe drum, ca să nu le-ntîlnească pe la ferestre pe-ale unuia și pe-ale altuia. Și-ntr-adevăr, după ce deshămă, luă oala cea mare, o umplu cu vin și-ncepură să bea repede, în ritmul în care femeia mesteca mămăliga.

Vînul curgea fierbinte prin vinele înghețate. Mîinile asprite de ger ale lăutarului de-abia ciupeau corzile.

— Auzi, n-ai vreun cuvînt aici, la gospodărie? întrebă el.

— Cuvînt?... Ce cuvînt?

— Să m-angajeze și pe mine; ce-o fi; să-mi dea zile-muncă acolo; vă cînt la nunți, la baluri... N-ai cuvînt așa... mai greu, de spus?

— Cuvînt?...

Omul îl privi sașiu și bău plescăind din buze.

— Da, ți-am spus doar cîntecul meu: „Io sînt Cioacă-lăutaru / Și m-a amărît amaru; / Radio, televizoru / Îmi mîncară viitoru'".

Dezbrăcat, fără căciulă, bietul lăutar arăta mai bătrîn și mai trist.

— Cuvînt?... N-am nici un cuvînt, măi omule. Nici un cuvînt!...

Se-ntristară amîndoi și băură toată oala. Lăutarul cînta numai cîntece triste. Omul era cu gîndurile aiurea. Nevasta, mulțumită că-l văzuse înapoi, tăcea, așezată pe-un colț al laviței, cu mîna la gură.

— Ascultă meștere, lasă astea triste, călușaru-l știi? întrebă la un moment dat omul.

— Călușaru?

Lăutarul mai trase un gît de vin, încercă trei patru note în vîrful arcușului și-i dădu drumul. Omul se ridică încet, privi la oală, la nevastă, la lăutar și-ncepu să-și miște alene pașii. Apoi, îi dădu mai repede, dar nu după mult timp reveni la pașii înceți de la început. Da, la pașii aceia înceți. Dădu să scape un chiot dar glasul, sau poate inima ,nu-l ajutară. Dădu iarăși să schimbe ritmul, dar pașii sau, poate, tot inima, nu-l ajutară. Și se-nvîrti așa, încet, într-un dans care numai de călușari nu putea fi.

Eh, unde erau tinerețile? se întreba el — unde era vlaga, unde erau călușarii ceilalți, din jur, cînd ritmul lui trecea în ei, cînd ritmul lor trecea în el?... Unde erau?...

Unde erau?...

Și, deodată, se opri în fața nevestii. Se opri hotărît, înciudat parcă. Ea se sperie; sau poate, îl ghici. Luă mîna de la gură și-i privi cu ochii mari. Iar el se-apropie și mai mult și-i spuse apăsat:

— Nu-i călușar!... Mă-nțelegi, femeie — nu-i călușar!... Nu-i călușar ăsta, de unul singur!...

Și-i întoarse spatele, se duse la cui, își luă cojocul:

— Haidem meștere, hai cu mine; ia-ți dibla și hai cu mine!

Lăutarul, la început nu-l pricepu. Apoi se repezi să se-mbrace, de teamă să nu-l supere. Ieși după el în zăpadă, cu urechile de la căciulă legănîndu-i-se pe lîngă obraji. Și se ținu după pașii lui mari, cu pași mărunți, țopăiți, prin zăpada deasă.

Omul îl purtă după el cu tăcere și încăpățînare, coti pe-o uliță, coti pe-a doua și intră într-o curte în care era strînsă multă lume.

Trecu printre toți, urcă trei trepte, intră în sala mare a căminului și începu să caute din ochi. La o masă, niște bărbați de vîrsta lui, cinsteau pentru rodul anului al cărui plan de cultură-l făcuseră. Se duse la ei, îi privi în ochi și le spuse:

— Pot să mă leg cu voi, ca-n tinerețe, la călușar?

Ei îl priviră mirați, apoi bucuroși. Și-i răspunseră din inimă:

— Poți!...

— Dă-i drumul, meștere, strigă el!

Și-n timp ce lăutarul cînta c-o ureche a căciulii lipită de vioară, porniră cu toții pașii. Întîi încet, cu grijă, cu atenție, apoi prinzînd curaj, prinzînd încredere. Pînă cînd se-nvălmășiră toți în ritmul aspru.

La o vreme, lăutarul se încinse și se opri să-și scoată căciula. Dar ei jucau înainte... Înainte... Tot mai cu foc.

Desen de GH. BOȚAN

Fotografia: SANDU MENDREA

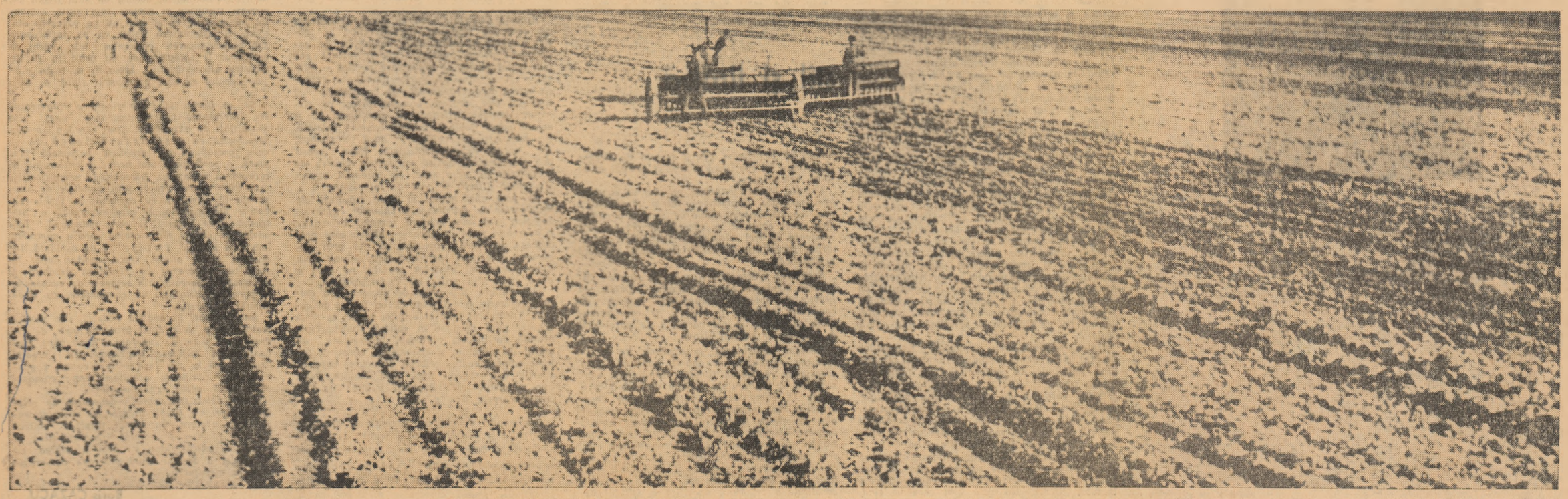

CARTEA LA CARE LUCREZ

De vorbă cu LUCIA DEMETRIUS

— Lucraţi în continuare la „Primăvara pe Tîrnave"?

— Al doilea volum se află la editură. Am încercat să cuprind în el perioada anilor 1946—49, ani pecetluiţi de secetă, purtînd încă urmele grele ale războiului, ani în care partidul şi-a întărit rîndurile, a mobilizat masele şi le-a condus în lupta de zdrobire a vrăjmaşilor poporului, în crearea republicii populare, punînd temelia unei vieţi noi şi modelînd trăsăturile omului nou. În satele de pe Tîrnave, a căror viaţă o zugrăveşte romanul meu, se petrec aceleaşi lucruri ca în întreaga ţară. Mica frescă pe care am vrut s-o fac, e reducerea la scară a unei freşte de mari proporţii, pe care un scriitor mai puternic decît mine o va face vreodată.

— Regiunea Tîrnavelor vă e cu deosebire cunoscută!

— Documentarea pentru acest volum, care cuprinde o perioadă trecută, am făcut-o la vremea ei pe meleagurile despre care e vorba. Dacă aş aduna lunile petrecute acolo, ar însuma mai mult de doi ani. Dar cum a cunoaşte persoanele nu înseamnă a le fotografia, mi-am împlinit documentarea în multe alte părţi ale ţării, în diferite momente. Nici oamenii din carte nu sînt toţi luaţi aidoma din locul cu pricina, ci din diferite alte sate, contopiţi uneori între ei, dusi mai departe cîteodată în evoluţia lor, acolo unde realitatea mi-a dovedit azi că au şi ajuns.

— Desigur că mulţi dintre eroii cărţii sînt comuniști.

— M-am străduit să zugrăvesc în toată frumuseţea lor chipurile de comuniști din carte. Să le dau patosul, puritatea şi omenesculul. Puterea şi căldura. Am vrut să fac din ei oameni întregi, nu entităţi lipsite de pasiuni, ci eroi care ştiu să-şi înfrîngă pasiunile despre care îşi dau seama că nu duc la nimic bun, şi să acţioneze cu pasiune, cînd acţiunea e nobilă.

— Scrierea romanului v-a mai dat răgaz pentru gente? scurte?

— Da, scriu încă şi nuvele. Chiar acum lucrez la o nuvelă, nici eu nu ştiu dacă va fi scurtă sau lungă, — asta ştiu mai bine eroii ei. — care oglindeşte un moment din viaţa actuală într-o gospodărie colectivă. După ce sfîrşeşti o carte amplă, un roman, a scrie nuvele, fără să fie uşor, e totuşi o mare destindere. În anii în care mi-am scris romanul am văzut atîtea lucruri, atîţia oameni, atîtea peisaje noi, — spun peisaj înţelegîndu-l populat de oameni şi de faptele lor, — încît toată averea asta adunată vrea să iasă la iveală, în tablouri scurte şi, pe cît voi putea, expresive.

ÎN MIJLOCUL CÎMPIEI

Pornesc amîndoi, întîi printre casele cu obloane închise, printre curţile în care e întuneric şi linişte, în fundul cărora rar clipeşte o luminiţă în grajdul în care omul mai are o ţiră de treabă la vite, în şopronul în care îşi pregăteşte de cu seară uneltele pentru a doua zi. Doctorul Szabo îşi povesteşte amărăciunile cu femeia de azi, altele cu copii ascunşi cînd se îmbolnăvesc de pojar sau de scarlatină, cu bătrîni încăpăţînaţi, care n-au încredere în medicamente. A izbutit, desigur, cîte ceva de cînd e aici, a dobîndit încrederea multor oameni, a vindecat singur cazuri care la spital, în oraş, ar fi presupus consulturi, a operat uneori în nevoie cu aparatele şi instrumentele puţine pe care le are şi a văzut cu bucurie că a salvat oameni, dar încă se loveşte des de indiferenţă, de neglijenţă, de ostilitate. Maria povesteşte şi ea tot ce a văzut azi, tot ce-a frămîntat-o. În dreapta şi în stînga lor se întind miriştile, ogoarele inegale, cînd urcate cînd coborîte ca nişte mari valuri încremenite, pline de un subţire, străveziu abur. Luna, plină, foarte clară, pluteşte într-o mare sidefie, poleită de ea. În marginea zării, printre muchiile dealurilor, abia de mai cutează să licăre cîte o stea, să spună cu clipitul ei că sînt acolo toate, nevăzute dar arzătoare, veşnice, neclintite.

— Despre cer ar trebui să le vorbim mai limpede, despre planete, despre sistemul solar. N-ai vrea dumneata, doctore, să ţii o asemenea conferinţă? Cred că ai vorbi mai bine decît mine, ştii mai mult, ai învăţat mai mult.

— Nu ştiu cînd aş putea face asta. Mîine, am dimineaţa dispensar şi după-masă cursul de puericultură. Poimîine, mă duc pentru toată ziua la Kikos, pentru depistarea cazurilor de poliomielită. Miercuri am o şedinţă în oraş, se face un fel de instructaj... La Kikos, de altfel, alerg şi mîine dimineaţă, să văd ce face femeia. Joi, poate, dar şi joi am o zi grea la dispensar, joia e ziua de tratamente săptămînale şi după-masă mă duc la Barotu.

— În fiecare joi după-masă?

— În fiecare joi. Pînă cînd am să-i deprind să vină ei la dispensar, la Lamas. Au să se deprindă odată.

— Conferinţa ar trebui ţinută cît mai curînd.

— Ţine-o dumneata. Poţi! Eu ştiu bine că poţi şi te opreşte numai un exces de modestie. Nu trebuie doar un nivel de savant, spui lucrurile pe care le cunoşti pentru că le-ai citit. E numai o chestiune de claritate.

— Să încerc. Atît de mult aş vrea să nu se bage în sufletul copiilor frica asta oarbă de nepuincioşi, de infirmi intelectuali care refuză să judece singuri binele şi răul. Mă uit numai la fetiţa lui Török al meu. E inteligentă, e generoasă, asta se poate vedea bine la un copil cît de mic. Şi mă gîndesc la ceea ce vor semăna ei în ea: egoism, rapacitate, viclenie, teamă absurdă!

— Crezi că pot s-o strice total, dacă e un aluat atît de bun?

— Cred că pot s-o deformeze, s-o pecetluiască. Şi cînd va creşte, trăsăturile astea fundamentale ale ei vor avea de luptat din greu cu tot ce-au învăţat-o părinţii că e bine şi rău, că trebuie să facă spre a-i merge în plin. Şi atunci eu trag de fetiţă într-un fel, ei în altul, şi în bietul copil se dă o luptă din care nici el nu înţelege nimic. Îmi vine cîteodată să mă bat cu ei! Ah, cu ciţi părinţi m-aş bate!

Maria a rostit atît de pătimaş ultimele cuvinte, încît Szabo izbucneşte în rîs.

— Ar fi o grozavă metodă pedagogică cu părinţii!

Maria rîde şi ea.

— Uneori tare nu-mi mai ajung cuvintele! Mi se pare că nu fac nimic cu ele. Parcă aş arunca alune unor găini care nu ştiu să le spargă, să le găsească miezul, se uită la ele lateral, cu un singur ochi şi se duc mai departe.

— Şi totuşi cuvîntul e arma noastră. Cuvîntul plin. Peste zece ani are să ne fie mai uşor.

— Peste zece ani?

— Sigur. Şi peste douăzeci şi mai uşor. O să încercăm să ne amintim cum era azi şi cum ne zbateam, şi n-o să mai putem. Ne va fi greu să ne aducem aminte exact şi nu vom crede că era chiar aşa.

— Doctore, e frumos. Vreau să spun că e foarte frumos să asişti la o asemenea transformare. Şi să fii puţin, foarte puţin, unul, dintre cei care au luptat să se înfăptuiască. Că peste douăzeci de ani, cînd o să fim bătrîni, ne vom gîndi la tinereţea noastră cu plăcere. O să spunem poate: cît de intens am trăit atunci! De ce rizi? Nu mă crezi?

— Nu, nu, te cred! Am zîmbit pentru că mi-am închipuit cît de bătrînă vei fi dumneata peste douăzeci de ani!

— Sigur, voi avea aproape patruzeci de ani!

— Ai să fii potolită, n-ai să mai vrei să baţi pe nimeni! N-ai să mai vrei să obţii nimic, pentru că ai să fii foarte bătrînă şi obosită. Nici copiii cu mintea luminată, nici oamenii curioşi de adevărurile de netăgăduit.

— O, eu cred că n-am să obosesc niciodată! Simt atîta putere în mine! Iartă-mă, poate că nu-i frumos să vorbeşti aşa despre tine, şi asta e o laudă.

— Nu, nu, nu e nici o laudă. Ai dreptate, sîntem o generaţie fericită. Poate că nici una pînă azi nu şi-a adunat aşa puterile ca să le proiecteze în viitor. Nu numai să spere de la el, dar să-l facă, să-l toarne, acest viitor, ca pe un monument de bronz. Vezi, Mario, dă-mi voie să-ţi spun pe nume, te rog! Nu te supăra, e mai lesne şi mai firesc. Spune-mi şi dumneata Ernö, şi scăpăm de atîtea forme. Vezi dumneata, Mario, frumuseţea stă în faptul că o generaţie întreagă se aruncă spre mîine, şi nimeni nu se gîndeşte ce va fi, ce va avea, ce lucru mare va deveni el însuşi mîine. Obiectivul principal sînt oamenii de mîine, nu fiecare dintre noi în parte. Dumneata te-ai gîndit la viitor...

— Eu? Am să fiu profesoară poate, dacă am să izbutesc să învăţ mai departe. Şi ca profesoară am să fac tot ceea ce fac azi, dar la alt nivel, cu altă competinţă. Ce-mi trebuie mie?

— Multe. Rochii mai frumoase decît stambele astea pe care le porţi. Altceva decît bocanci şi sandale de pănuşe. O casă civilizată. Un salariu care să ajungă pînă la sfîrşitul lunii. Toate astea le vrem pentru toată lumea doar, sînt unul dintre obiective. Vorbim oamenilor despre ele...

Maria se gîndi o clipă.

— Fireşte, îmi închipui că le voi avea şi eu odată, cînd le va avea toată lumea. Dar să stau să mă gîndesc la asta acum? Nu pot, n-am timp, am atîta treabă!

Szabo îi vedea faţa brună, netedă, strălucind în lumina lunii. Era deplin sinceră. Ochii ei mari, căprui, îl priveau făţiş, glasul îi răsuna fără nici un fel de insistenţă făcută să convingă, să cucerească. În clipa aceea îi păru foarte frumoasă, frumoasă ca un măr, ca un fruct crescut în soare, hrănit cu sevă puternică, un fruct care n-are cum şti că e rotund, perfect, frumos. În el se rupse parcă deodată şirul ideilor de adineauri. Se simţea parcă obosit şi destins deodată, nu mai voia decît să stea sub un pom, în lumina albă, să se uite la fata asta cu privire deschisă, cu glas cald, sincer şi pătimaş, să se odihnească, să se odihnească, privind-o.

— N-ai vrea să stăm colo, lîngă copac, în iarbă, să ne odihnim puţin?

Are dreptate, se gîndi Maria, el vine frînt după o zi de muncă, a propus să ieşim numai din pricina păcătoaselor mele de gazde, şi eu acum merg şi merg, ne-am întors de două ori de la Barotu pînă la izvor şi iar am pornit spre Barotu, şi el s-o fi sfiind să-mi spună: Nu ţi-e somn? Nu vrei acasă?

— Să stăm, să stăm! se grăbeşte ea.

Stau amîndoi în iarba înaltă, umedă de ceaţa nopţii, dar ceva parcă s-a pierdut, nu mai poate fi găsit şi s-a ivit, imperceptibil, ceva nou şi nedesluşit. Szabo are impresia că o vede pentru prima oară pe Maria, al cărei chip doar îl cunoaşte bine, că-i vede pentru prima oară bărbia scurtă şi hotărîtă, nasul de care şi-a spus cînd a cunoscut-o că e prea mic, că o urîţeşte, şi care acum i se pare drăguţ, de copil, fruntea înaltă şi foarte rotundă, poate prea rotundă, ochii arzători, tăiaţi larg, gura mare cu buze pline, croite cu graţie. Are un cap de copil cu ochi enormi, un cap proaspăt, modelat parcă de cineva fără prea multă dibăcie, de cineva care n-a ştiut să-l proporţioneze bine, dar l-a nimerit expresiv şi cu nişel haz. E subţire şi înălţuţă, dar nu pare firavă, trupul ei e plin de mişcare, stă în fiecare clipă gata parcă să sară de la locul ei ca o pisică, să facă un gest neaşteptat, să ţîşnească sau să se întoarcă în loc. Cum n-a văzut-o pînă acum? Ce e? Vrea să plece? Nu, să mai stea, să mai stea! Ei e atît de obosit! Nu, n-a făcut decît să se aşeze mai bine, dar şi aşa, rezemată de pom cum stă acum, parcă e gata să sară în picioare şi să fugă. Aşa stau pesemne căprioarele, de pot în orice clipă, şi din somn chiar, s-o ia la goană.

Szabo tace de cîteva minute, îşi dă seama că se uită fix la Maria, că se uită de parcă n-ar mai putea să-şi smulgă privirea de pe ea, şi că tăcerea asta lungă n-are nici o explicaţie. Ar vrea să spună ceva şi nu găseşte ce, nimic din tot ce ar putea rosti nu mai are parcă rost, nu corespunde cu nimic. Şi totuşi trebuie să spună ceva! Să caute ceva care să umple tăcerea.

Maria se gîndeşte şi ea că ar trebui să vorbească. Unde sînt toate gîndurile de adineauri? Da, ele sînt aici, e căptuşită de ele, dar parcă nici unul nu se mai potriveşte acum, parcă nici unul nu mai e bun de spus tare, parcă despre ele şi-au spus unul altuia tot ce cred, şi să mai stăruie, ar însemna să repete. Grozav ar vrea să fugă de sub privirea doctorului Szabo, care se uită aşa, ţintă, la ea. Grozav ar vrea să fugă şi grozav ar vrea să înţeleagă la ce se gîndeşte el acum. La ceea ce spuseseră adineauri? La generaţia lor? La munca de mîine, de poimîine, de fiecare zi? La femeia bolnavă din Kikos? De ce i s-au luminat aşa ochii, de parcă îndărătul lor s-ar fi aprins un foc, un foc albastru, aşa cum sînt apele lor? Vrea să spună ceva? Nu, nu spune nimic. E trist? E vesel? E chinuit de o întrebare pe care n-o rosteşte? În el, în clipa asta, e şi melancolie şi întrebare, şi încă ceva greu de definit, ceva ca o nelinişte de alt fel decît cea cu care venise de la Kikos, ca o turburare nouă, ca o preocupare. Iar vrea să spună ceva şi iar tace. Tăcerea asta e cumplită.

— E tîrziu? întreabă ea încet, ca să rupă puţin tăcerea. Poate trebuie să te întorci acolo.

— Nu e tîrziu! răspunde Szabo, fără să se uite la ceas, cu privirea mereu lipită de ea.

Maria se bucură că n-a spus că e tîrziu, că nu s-a ridicat să plece, şi în acelaşi timp îi pare foarte rău că nu s-a sfătuit încremenirea asta dureroasă. Mai bine s-ar fi speriat că e foarte tîrziu şi ar fi apucat-o amîndoi spre sat.

— Auzi greierii? întreabă ea şi i se pare numaidecît că a spus o prostie. De greieri e vorba acuma? Dar parcă e vorba de ceva? Niciodată nu s-a simţit stîngherită lîngă Szabo şi nici nu s-a gîndit că a spus bine sau rău un lucru. A vorbit despre lucrurile care o frămîntau, care-l frămîntau pe el, fără să se gîndească la cum se exprimă, la cum sună în urechea lui cuvintele ei. Totul era pînă acuma atît de firesc şi acum, deodată, totul e atît de ciudat. Şi el e ciudat, Szabo, e ca un om pe care nu l-ar fi cunoscut niciodată, care s-ar fi ivit deodată din fundul nopţii aşteia albe, din fundul văii cu ceaţă argintie, s-ar fi aşezat lîngă ea, plin de tăcere, de mister, pîlpîind ca o flacără, cu toate că stă încremenit. Gîtul îi creşte înalt din gulerul alb, răsfrînt, al cămăşii, mîinile lui subţiri şi nervoase stau parcă puţin crispate pe genunchii adunaţi. Mîini frumoase a ştiut totdeauna că are. N-a ştiut poate că-i plac atît de mult.

— Da, cîntă greierii! răsună vocea lui ca de departe şi Maria tresare.

Ce-a spus despre greieri? Ba parcă ea spusese ceva despre ei adineauri şi nu mai ştie ce. O şopîrlă sau un şoricel trece deodată repede şi speriat peste mîna ei sprijinită în iarbă. Maria tresare şi scoate un ţipăt scurt, mic.

— Ce e? Ce s-a întîmplat? se sperie Szabo.

— Nu ştiu! O vietate, o şopîrlă poate a trecut peste degetele mele.

— Ţi-a fost frică? întreabă Szabo şi în glasul lui e o căldură neaşteptată, cu toate că e şi puţin rîs. Să mergem!

Doctorul se ridică şi o ia de braţ, s-o ajute. Maria sare în picioare, atingerea mîinii lui i-a părut de nesuportat, parcă tot farmecul nopţii aştela ciudate, răcoroase şi fierbinţi în acelaşi timp, s-ar fi adunat, s-ar fi prefăcut într-o mînă omenească, în mîna lui care a prins-o de braţ şi repede, foarte repede, i-a dat drumul. Merg acum alături pe drumul prăfuit, între cîmpiile argintii. Departe, în faţa lor, se ridică acoperişurile din Lamas şi, mai departe încă, în zare, munţii albăstrui, neclari.

— Te duci pe jos pînă la Kikos? întreabă ea încet.

— N-am căruţă. Nu-i aşa de departe. În noaptea asta aş umbla pînă dimineaţa.

Şi Maria ar umbla pînă dimineaţa, dacă ar putea să meargă aşa, împreună. Poate că a fost prea singură azi, poate că sînt nopţi din astea în care oamenii simt nevoie să fie mai mulţi alături.

— Da, e o noapte cum n-am mai văzut prin locurile astea.

Iar a spus o prostie sau cel puţin un lucru inutil. Şi uite, se apropie de casă. Mai sînt cîţiva paşi pînă la drumeagul care urcă la Török. Dacă drumurile s-ar putea uneori lungi aşa, ca în vis, cînd nu mai ajungi niciodată. De ce să închei o asemenea noapte? Are să mai fie vreodată una ca asta? Cum să faci s-o opreşti în loc? Pe urmă zilele au să se repeadă una peste alta, au să se înghesuie, şi nici n-o să-ţi dai seama cînd au trecut, cînd a trecut viaţa. Cum să cuprinzi o asemenea noapte, s-o închizi în tine, să rămînă? Doctorul stă cu mîna întinsă. Da, sînt în faţa porţii ei. Acum are să se ducă! S-a şi dus! Coboară repede colina. Fuge parcă. I se mai zăreşte, la cotitură, cămaşa albă. Se întoarce. A văzut-o că, încremenită în faţa porţii, priveşte în urma lui. Îi face semn cu mîna şi piere. Noaptea rămîne la fel de frumoasă în marea ei linişte albă, la fel de frumoasă şi cumplit de goală. E prea linişte, e prea linişte. Un noruleţ, subţire, ca un caier de lînă albă, scămoşată, între degete, venit de nu ştiu unde, se aşează peste lună. Maria intră repede în curte. Intră în casă.

În odaie e cald, e zăpuşeala pe care au lăsat-o aici cînd au plecat. Scaunul pe care a stat o clipă doctorul Szabo a rămas în mijlocul încăperii, aşa cum îl trăsese el. Maria pune mîna pe el să-l aşeze la locul lui, şi încremeneşte cu mîna pe spetează. Să şi-l închipuie cum stătea adineauri aici! Şi deodată nu mai e cu putinţă. Nu, parcă doctorul Szabo, Ernö Szabo n-a intrat niciodată în odaia asta, n-a stat niciodată lîngă ea, n-a fost un om pe care poţi să-l întîlneşti cînd vrei, să pui mîna pe braţul lui dacă vrei să-i atragi atenţia asupra unui lucru, să-i scoţi din păr, cu firescul cu care i-l scoţi la şcoală unui copil, un fir de paf, sau o frunză care s-a încurcat acolo. Ernö Szabo e parcă un om pe care e greu să-l ajungi, pe care vrei să-l ajungi, să-l vezi bine, de care ţi-e frică şi de care ţi-e dor. Cum îi sînt ochii? Parcă nu sînt mari, dar sînt foarte cenuşii, albaştri cenuşii, între gene aproape negre, încurcate între ele de lungi ce sînt. Şi cum se uita! De ce se uita aşa? Ce era în privirea lui? Ah, cum ar porni acum spre Kikos, cum ar fugi acum spre Kikos să-l ajungă din urmă, să-l oprească, să vadă dacă în ochii lui e aceeaşi privire şi ce spune ea! Da, a stat adineauri pe scaunul ăsta, şi ei i s-a părut normal. Acum ar fi extraordinar să stea Ernö Szabo aici. Ar fi imposibil. Oare are să mai vină vreodată? Firesc ar fi să mai vină, dar Mariei i se pare că aşa ceva nu se poate, că nu s-a putut niciodată, că i se năzare ei că omul acela cu o privire infinită, albastră, şi melancolică şi arzătoare, e un om pe care ar putea să-l caute mîine la dispensar, cu un pretext oarecare. Şi ce pretext ar putea găsi? Cum să găseşti unul şi să nu te ruşinezi de el? Nu, nu poate găsi nimic, şi au să mai treacă cîne ştie cîte zile pînă cînd are să-l întîlnească din întîmplare.

A făcut patul fără să se gîndească că-l face. Stă în cămaşa lungă, de pînză groasă şi decolorată, în mijlocul odăii şi nu se hotărăşte să se culce.

Luna e încă pe cer şi poate că mîine are să fie înorat, poate că n-are să mai vadă luna, pe urmă ea are să răsară din ce în ce mai tîrziu, are să scadă, şi o noapte ca asta n-are să mai fie niciodată. Dar dacă mîine doctorul are să vină iar, simplu, cum a venit azi, pentru că era duminică, pentru că era obosit, pentru că a vrut să-i spună bună seara? S-ar putea? Ah! cît ar iubească copii pe care nu-i poate iubi? Are impresia că nici măcar nu mai poate învăţa pentru liceu, pentru diferenţa pe care au plănuit s-o dea împreună. Să-i spună poate ce noapte cu lună e acum aici şi cum s-a plimbat cu doctorul Szabo? Inima Mariei se opreşte din bătut. A greşit faţă de el, de Ştefan cu plimbarea asta? Sînt logodiţi doar, cum s-a putut plimba aşa, cu un om străin, fără să se gîndească la Ştefan? Bine, dar cînd au plecat la plimbare erau doar doi tovarăşi, doi prieteni. Şi acum? S-a petrecut ceva? S-a schimbat ceva? Nu s-a petrecut nimic, se împacă ea singură. Dar s-a schimbat tot! Şi se turbură grozav. Ce să-i scrie lui Ştefan? El stă acolo, aşteaptă, se chinuieşte, nu se poate adapta, a fost orăşan toată viaţa, a trăit în Braşov toată viaţa, şi s-a pomenit deodată acolo, între oameni necunoscuţi. Nu poate suporta singurătatea. Ea a avut noroc, a venit aici, la doisprezece kilometri aproape de casă, dacă îi e dor, poate alerga să-şi vadă părinţii, pe Bokor îl cunoaşte de cînd era copil, are un mare prieten în el. Ea are toate avantajele, el e singur şi amărît, şi uite, a uitat să-i scrie. Dar nu-i poate scrie acum, pentru că n-are ce. Poate că şi dacă s-ar întîlni, după prima bucurie că sînt iar împreună, n-ar mai avea ce vorbi. Decît despre el, sigur, despre soluţiile ce se pot găsi pentru viaţa lui. Ca să-i fie mai uşcară! Uite, ea e vinovată în seara asta, şi ea îl acuză. Nu-i drept. Dar nu-i poate scrie azi. Mîine, mîine are să-i fie mai limpede cum să-l ajute în singurătatea lui. Are să găsească gînduri şi cuvinte noi, pentru că cele vechi au fost prea mult repetate, s-au uzat.

Maria se culcă în asternutul aspru. Aşează bine perna şi pe întinderea acestela parcă se iveşte chipul lui Szabo, ca o imagine de film. Îşi lipeşte faţa de el, aşa cum şi-ar pune capul pe un mănunchi de busuioc proaspăt, zîmbeşte şi adoarme.

Doctorul Szabo a ajuns departe, a intrat în Kikos, stă acum la căpătîiul lehuzei, a cărei faţă e încă pămîntie, cu pomeţii ieşiţi, cu ochii turburi şi vagi. Ţîncul miaună încet într-o copaie alături de pat, ţîncul ăsta roşu, zbîrcit, opărît parcă, pentru a cărui viaţă doctorul şi-a dat atîta silinţă. Bărbatul femeii fumează pe treptele cerdacului şi oftează adînc şi des. Într-un colţ mama bolnavei a adormit pe scaunul ei, ca un sac mare, inform, gata să se răstoarne. Adoarme şi bolnava, adoarme şi copilul. Dorm adînc şi copiii ceilalţi, din odaia vecină, după ce s-au zbuciumat mult, uitînd de tristeţea din casă, s-au zbuciumat, au ţupăit şi au chicotit, încîntaţi că sînt în odaia gătită, în odaia a cărei uşă abia de au voie s-o deschidă în zile obişnuite, în odaia unde sînt perne multe, fotografii înrămate pe pereţi, o ladă înflorată cu hainele de duminică şi buchete de ţintaură, de muşeţel, de pelin, atîrnate de grinzi. Szabo stă pe o laviţă şi se uită la bolnavă: respiraţia îi e mai aşezată, pulsul mai normal. Pînă în zori îi va mai face două injecţii. Febra a mai scăzut. Cum să controlezi scăderea infecţiei, dacă nu poţi face analize, una după alta? Nici la casa de naşteri nu le-ar fi putut face, dar acolo ar fi văzut din timp ce fel de naştere e asta şi ar fi chemat ambulanţa din oraş. Nu-i e somn de loc. Ar vrea numai să nu fie aici, în odaia asta scundă, să fie afară, sub cerul larg. Să meargă poate sau să stea sub un pom, pe un cîmp plin de abur argintiu. Să lasă pe prispă cel puţin, să fumeze o ţigară. Acolo e bărbatul femeii, are să se jelească, are să-l întrebe iar şi iar, şi el are să se chinuiască să răspundă ceva care să nu fie minciună, care să dea nădejdi, care să-l liniştească. Trebuie să-l liniştească şi nu trebuie să-l mintă. Dar el însuşi nu va ştii pînă în zori dacă moartea a fost înlăturată, dacă moartea a plecat departe de casa asta. Încă dă tîrcoale, nevăzută şi lacomă, în jurul patului ăsta, e încă în trupul slab al femeii, în sîngele ei, în mărunţaiele ei.

E momentul injecţiei. Ce picioare slabe are femeia. Geme, deschide ochii vagi, se uită la doctor. În ei se aprinde o clipă înţelegerea, întrebarea dacă mai e vreo nădejde, dacă el poate să facă ceva, poate s-o scape, şi pe urmă privirea ei se pierde iar, tulbure. Înăuntru, parcă ar căuta înăuntru, bezmetic, ceva ce trebuie înţeles.

Szabo ar vrea, numai pentru acea privire rugătoare de adineauri, să poată face minuni, să dea ceva din el, din trupul lui, din sîngele lui, din viaţa lui, ca s-o scape. Dar n-are mai mult decît fiolele astea, seringa asta, dorinţa lui mare de a o ajuta, voinţa lui imensă de a o smulge morţii. Mai are un flacon de sînge, ar putea să-i facă o transfuzie, dacă ar avea cel mai elementar aparat. Nu-i nimic, are să facă transfuzia şi aşa, cu seringa asta obişnuită. Are să se aşeze lîngă pat, să roage omul să ţină neclintit braţul femeii, şi să toarne în venă picătură cu picătură, sîngele nou. Timp de două ore. Nu-i nimic, are să stea aşa două ore. Mai întîi să fumeze o ţigară, să înghită o gură de aer curat afară, şi pe urmă are să încerce şi asta.

Bărbatul bolnavei a adormit pe trepte, ghemuit, cu capul sprijinit de genunchi. E mai bine aşa. Are un minut de linişte, singur, sub cerul înalt. Aici munţii sînt mai aproape decît la Lamas, aici le vezi crestele dinţate tivite de lumina lunii care apune, tivite cu argint. O mare linişte înfăşoară satul, o mare linişte coboară din cupola asta fără margini. Şi deodată, din fundul sufletului doctorului răsare ceva imprecis, fără formă, ceva care nu se poate rotunji în cuvinte, o amintire, o senzaţie de bine, de proaspăt şi turburător în acelaşi timp, de fierbinte şi fericitor. Ce fusese, ce se petrecuse acolo, sub pomul poleit de lună, în mijlocul cîmpiei pline de miresme şi lumină? Era ceva mişcător de frumos în afară sau numai în el? Parcă dobîndise ceva, parcă se îmbogăţise cu ceva, parcă purta în piept ceva, aşa ca un giuvaer preţios, plin de strălucire, care îţi atîrnă nu de gît ci înăuntru, acolo unde e inima. Trebuie să se ducă mîine neapărat la şcoală, la şcoală sau acasă la Török, să vadă dacă va mai simţi acelaşi lucru, dacă se va aprinde în el aceeaşi emoţie fericită. Mîine!

— Rakosi, Rakosi-bácsi! şopteşte el cu blîndeţe şi atinge uşor umărul omului. Vino cu mine în casă. Trebuie să faci un lucru greu, dar e neapărată nevoie. Vino, Rakosi-bácsi să mă ajuţi. Stai, nu te speria, trezeşte-te bine. Nu s-a întîmplat nimic rău, fii liniştit. Trebuie numai să facem o treabă noi doi şi mă tem că bătrîna, soacra dumitale, nu e bună de aşa ceva. Vino cu mine!

Doctorul intră în casă, se aşează în genunchi lîngă pat, şi începe să facă transfuzia încet de tot, cu răbdare.

Desen de RADU GEORGESCU

La citirea unei cărți, ideal ar fi ca lectorul să exclame după cuvîntul poetului: „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris". Din variate pricini, aceasta nu se poate întîmpla întotdeauna. Nu e nevoie să intrăm în detalii. Cred însă că editorii și tipografii noștri — ca și de altfel toți furnizorii lor — au datoria de a proceda de o asemenea manieră, încît cititorul văzînd și pipăind volumul, proaspăt ivit în librărie (căci există și o plăcere tactilă a cărții) să simtă nevoia de a-l parafraza pe marele poet, zicînd: „Carte frumoasă, cinste cui te-a tipărit". Cu atît mai mult, cu cît în această privință nici o dificultate nu este inexpugnabilă. Că se poate, am văzut-o în tot mai frecvente cazuri și o vom sublinia în cele ce urmează după cum vom încerca de asemenea să arătăm că ar fi loc și de mai bine.

Cuvîntul grafică desemnează tot mai exclusiv în limbajul nostru un capitol de artă plastică (gravură, acuarelă, litografie, monotip etc.) și observăm că adesea preocuparea pentru așazisele condiții grafice ale unei cărți, se circumscrie la virtutea ilustratorului, ce pare singura determinantă a identității. E undeva și consecința fecundei activități desfășurate de către o vrednică pleiadă de tineri artiști ca Eugen Mihăescu, Benedict Gănescu, I. Oroveanu, H. Gutman și mulți alții care au deplină justificare de a se supăra că nu sînt citați elogios cît timp ar merita-o cu prisosință. Bine este să nu uităm însă că, independent de ilustrațiile de pe copertă sau din interior, există o artă a imprimării, a tipăriturii ca atare și că o carte poate fi frumoasă prin ea însăși, dincolo de strădania desenatorului. Să vorbim deci despre altfel de graficieni: tehnoredactori, maeștri tipografi, legători, paginatori, de cei care fabrică hîrtia și pînza, căci munca lor e aceea care condiționează inițiala estetică a oricărei tipărituri.

Incepem cu un exemplu și o mențiune: Editura pentru literatură care a primit și un recent premiu în acest sector, a publicat cîteva cărți ce-i fac cinste. Iată primul volum din Scrierile argheziene, de o sobră și subtilă eleganță. Nimic aglomerat, nimic din recuzita obositorului baroc editorial care caută să fie adesea un alibi al comodității și lipsei de personalitate. Tăietura subțire a chenarului vernil și armonioasa alcătuire a literelor pe un carton ciocănit în care abia se distinge sugestia de portret, dau sentimentul că nu poți clinti un singur element de pe această copertă fără să-i tulburi echilibrul. Tot astfel la Frunze de Tudor Arghezi și la Poezii de Lucian Blaga unde mai ales literele titlului au un pregnant efect decorativ. Există și modalitatea copertelor somptuoase, dintre care cea mai reușită mi se pare a fi a volumului lui Mihai Beniuc Culorile Toamnei, după cum de pildă aceea a ultimei ediții din Sfîrșit de veac în București se impune prin valori de artă plastică. Dar să revenim la cele ce nu presupun intervenția desenului. La frumusețea copertelor citate contribuie desigur numeroase detalii, de atîtea ori neglijate aiurea. Cînd lucrezi numai cu litere și culori, trebuie să ții seama de infinitele posibilități de asociație pe care ele ți le oferă. Nu e o simplă meserie ci e un instinct artistic în fiecare infim amănunt. Nenumărate raporturi ascunse, între culoare și tăietura literii, între sensul cuvintelor și format, între caracterul grafiei și punerea în pagină, între diversele dimensiuni ale elementelor componente și chiar între calitățile specifice ale materialelor — patronează înfățișarea unei cărți. Un milimetru mai sus sau mai jos, mai la dreapta sau mai la stînga, poate schimba totul, după cum simpla imprimare pe un carton de alt tip, modifică aspectul unei coperte. Dacă, bunăoară la Frunze, s-ar fi utilizat cartonul ciocănit de la Poeziile lui Blaga, supracoperta ar fi fost ratată. In strictă relație se află

Agenda

ARTA DE A TIPĂRI

și legătura unei cărți. In afara celor amintite, o laudă se cuvine tipografiei de pe Calea Șerban-Vodă pentru excelenta ținută a casetei cu cele patru volume din Caragiale în colecție Liliput, dar și un aspru reproș pentru ultima casetă conținînd poezii de Macedonski, Bacovia, Beniuc, Topîrceanu. Cred că în general volumele de versuri ar trebui legate cu utilizarea unui carton mult mai subțire și mai flexibil, în locul celui exagerat de dur care se întrebuințează de obicei, încît puținele lor pagini par strivite de o carapace cu totul disproporționată. O mai mare varietate de pînze și o mai largă aplicare a maselor plastice realizate pe principiul imitației de piele, ar fi, fără îndoială, profitabile. Trebuiesc încercate de asemenea legăturile cu materiale diferite, juxtapuse divers și armonios: carton și pînză, plastic și pînză — eventual urmărindu-se și o discretă policromie posibilă, cu permanentă atenție la excesul de ornamente aurite care începe a se manifesta, creînd uneori supărătoare discrepanțe între caracterul modern al supracopertei și legătura aglomerat-vetustă! Aspectul antologiei Tezaur — E.P.L. merită și aici felicitări! — demonstrează însemnătatea ingeniozității în acest sens. O prejudecată a editurilor și mai cu seamă a autorilor, pare a acredita ideea că eleganța grafică rezidă, în ultimă instanță, în scumpetea hîrtiei, cartonului, pînzei etc. E foarte adevărat că tipărind pe hîrtie de ziar nu vei isbuti să realizezi distincția cerută unui volum de versuri, dar iată, de pildă Editura Tineretului a profilat agreabila colecție Cele mai frumoase poezii, utilizînd materiale destul de modeste (bine ar fi să renunțe însă la maniera școlărească a portretelor). Un carton mai ieftin, de tip sugativat, îndeosebi colorat, — în fabrică însă și nu în tipografie! — poate rivaliza, la coperta unei plachete de poezii, cu cel mai pretențios kunstdruck, după cum semi-velina mată, de o anumită grosime și porozitate și cu o mai mare greutate la metru pătrat, poate suplini offsetul.

Violarea monotoniei și a stereotipului e nu un imperativ elementar al frumuseții și nici prețul materialelor, nici talentul ilustratorului nu pot suplini lipsa de gust și de fantezie a celor meniți să colaboreze la alcătuirea ținutei grafice. Dimpotrivă într-o carte cu o tehnoredactare precară și simplistă, prezența unei hîrtii de lux și efortul desenatorului, nu fac decît să exacerbeze stridența și imponderabilul vulgarității.

Noțiunea de tehno-redactare ne aduce la ultimul și poate cel mai însemnat capitol al artei de a imprima și anume compunerea unei pagini. Fără intervenția vreunui ornament, o pagină poate fi frumoasă ca la Scrierile lui Arghezi, sau Culorile toamnei, de Beniuc, după cum poate fi inexpresivă și ștearsă ca la Poeziile lui Blaga. Mai întîi alegerea literei dă tonul. Sînt caractere care, prin tăietura lor, se pretează admirabil la tipărirea poeziei: acele pastonchi de la Arghezi, gudy de la Beniuc și chiar cornelia de la „Tezaur" (poate cam prea negre) se armonizează perfect cu exigențele versului, ceea ce nu putem spune despre primus-ul utilizat la Blaga. Intre alegerea literei și profilul unui zaț, se stabilesc numeroase relații care, toate, necesită un temeinic studiu și o neadormită atenție. Corpul cel mai potrivit, spațiile, proporția între verzala titlului și litera din text sau coloncifrul, inițiala, alternanța de caractere cursive și drepte etc., toate ce par simple detalii au în fond o importanță de loc neglijabilă. La noi se cultivă adesea un tip de paginație a versurilor, care pe lîngă banalitatea lui, supără și prin abuz. Același spațiu alb de sus apoi titlul amplasat deasupra textului (vezi Frunze, Poezii de Blaga, Magnet de Maria Banuș și altele) dau senzația rutinei indiferente și te fac să ignorezi identitatea tehnoredactorului. Trebuiesc căutate forme noi, asociații diverse — trebuie mai multă pasiune și îndrăzneală și o mai serioasă cunoaștere a bogatei claviaturi de care dispune acest sector al graficii de carte.

Promițătoarele împliniri — în deosebi ale Editurii pentru Literatură — reprezintă succese care ne bucură pe toți dar ne și îndreptățesc să așteptăm altele. Cartea este, nu numai prin conținutul ei, ci și prin înfățișare un mijloc de educație estetică a sutelor de mii de cititori. Artei de a scrie nu-i poate lipsi acel indispensabil complement care este arta de a tipări.

A. E. BACONSKY

continuare PERPESSICIUS

care d-sa le-a așezat într-o demonstrativă anexă, și sub titlul „Primăvara viselor", la finele culegerii. Procedeul mi se pare nu numai instructiv, dar și întru totul justificat. Este același procedeu pe care mai mult de un editor, și în primul rînd Ibrăileanu, l-a practicat tipărind, la finele ediției sale din poeziile lui Eminescu, ciclul primelor încercări ale poetului, de la „Familia"; același procedeu, dacă-mi este îngăduit (*Si parva licet componere magnis*), pe care l-am folosit eu însumi cu ale mele „Poeme din ajun", așezate în urma celor de campanie și de spital. Poemele de acum 30 și 20 de ani din „Primăvara viselor", din rîndul cărora face parte și „Jnepii", poem alegoric, cum s-a văzut, sînt nu mai puțin poeme de atitudine, frînate totuși de multe și prețioase fire de poezie fantezistă. Un poem din 1930, intitulat „Vremea de-apoi", folosește maniera amuzant-elegiacă a lui Francisc Jammes (și mă gîndesc la poema „Ca mîine o să ningă iar...", poate unde, în amîndouă, e vorba de iarnă), deși printre idolii literari, declarați ai lui George Demetru Pan, un Whitman, un Heine, un Poe, Pușkin și Baudelaire, inclusiv Eminescu, umbra poetului „georgicelor creștine" nu se proiectează niciodată. „Scîrboasă-i viața, poete, iată iarna... / Și ce-i dacă n-ai palton, parcă an / în plasa paradesiului mult ai tremurat?" sînt stihuri, așa zicînd, de necaz, din primele două strofe, pentru ca cea de a treia și ultima să încheie cu o moralitate, și pitorească și de mult mai adînci tîlcuri: „Bunica mă-sii, măi ce / frumos ninge... Zău că-i păcat, privește / îi zăpada albă cridă rece, / dar cade peste lumea asta și se murdărește". Cînd, în 1933, încolțește nebunia fascistă, poetul o denunță în mai puțin de șase versuri, în poemul său „Ceas prevestit": „Vîntul împinge paserile spre Sud / ca destinul unele prostituate / spre „lumea bună" și „Demoni împing lumea spre prăpăstii / cum ar împinge vîntul paserile / spre Nord". Și deși, un an mai tîrziu, debutează în „Manifest", cu toate că optativ, aproape dinamitard („E bine să fii măturoiul vremii vechi"), imaginea finală ne transpune în plină și idilică poezie fantezistă, de cea mai bună calitate: „Să fiu un gimnast perfect / m-aș agăța de toartele cerului / și-aș scuipa / în creierul domnilor cu chelie și burtă / că-i bine așa! / De levănțica simplă / paralizate-s, dînd ortul popii / obezele molii / sacrele ploșnițe".

Așa era pe vremea „Primăverii viselor". Seismele cîte au urmat, ruinele, temnițele, cuptoarele de incinerare, sîngele și lacrimele și, după aceea, pulsul nestăvilit al construcțiilor de tot soiul și al prefacerilor, reașezările sociale, ca și conștiința unei demnități umane, pe care trecutul o nesocotise din plin, toate aceste momente depresive sau de exaltare au trezit puternice ecouri în inima și în imaginația poetului. Căror stimulente generatoare datorește George Demetru Pan această adîncă schimbare la față a poeziei sale, și cît de ozonat și de tonifiant e optimismul acesta al înălțimilor, de nicăieri nu se poate mai limpede descifra decît din poema „Sete", cu care se deschide ciclul „Promontoriul scînteietor", ce urmează enunciativelor „Teze" și care, adevărată profesiune de credință a întregii sale poezii, semnalizează, de pe înălțime, ca un luminos țărm de argint, ca un strălucitor far de veghe și de călăuză. A reproduce în întregul lui, acest text, de excepție, mi se pare una din obligațiile elementare ale cronicarului: „Să vorbesc de moarte... nu mi-e-n gînd, / cînd e-atîta soare peste lume; / n-o să afle moartea de-al meu nume, / n-o să știe sufletul meu cum e, / sorb în piept seninul ca niciocînd. / Holda carte m-a-nvățat în șopot: / geamătul sirenei m-a crescut... / Fluxul mării limpezi mi-a stat scut — / în lunare raze învăscut / versului i-am dat adîncul ropot. / / De copil, tu, poezie, -mi știi / calea străbătută-n scurtă viață; / dar sîntem abia în dimineață, / ciocîrlie vreau să urci — semeață, / să lărgești cărări ce-au stat pustii. / / — Inimă bolnavă, cine-ți dete / oțelirea care te-a cuprins? / — Omul care luptă neînvins, / ca să țină soarele aprins, / și de soare încă-i este sete."

Cu această somptuoasă ridicare de cortină, toate uimirile sînt cu putință, și adevărul este că nu puține sînt poeziile și poemele ce s-ar cuveni comentate, și la care ne-ar fi plăcut să zăbovim. Ne-ar fi plăcut, de pildă, să reproducem poemul „La moartea puiului de cerb", dedicat amintirii lui Nicolae Labiș, ce dimpreună cu magnificul necrolog al lui Geo Bogza, e unul din cele mai mișcate tributuri aduse unei atît de pretimpurii jertfe, sau să fi citat cele două strofe din „Eternitate", sugestivă pildă de conciziune, pentru cît de mult poate cuprinde o imagine închinată Patriei. Sau: poemele „Prezență" și „Febre" pentru ingeniozitatea cu care a incrustat, ca pe niște vine de aur, în propriul său fildeș, cîteva din reflexele tiranice ale poeziei eminesciene: sau o poemă ca „Memorial", requiem și oratoriu, în același timp, în care trecutul de beznă („Imi amintesc de o închisoare / lipsită de soare; intens golită de soare / cu sumbre culoare, cu uși / de fier copleșitoare — și cum / sînge sugea acea lipitoare, / cum case rîsnea absurda teroare" etc., etc.) și prezentul bogat în perspective („Pe unde se tîra pelagra ca o jivină / dau trandafiri de lumină. / grîu sidefiu, porumb de chihlimbar, vin mieriu de Cotnar") alternează ca într-un cîntec secular și urcă pe cărări de apoteoză: „Pace pe culmi, în cugete, prin sate și prin orașe" etc., etc. Și pentru că nu ne putem opri la vreuna din stanțele subciclului „pseudobucolice", la vreuna din poemele „iubirilor" enigmatice și nici la vreuna din atît de fluidele „nocturne" („Clinchetă frunzele, arborii — viitoare buciume — sună / Vezi, și pădurea au fermecat-o stelele; / Saturn, gelos, își mușcă inelele, / cînd toate fluviile / — porumbei de argint — / beau lună"), nu ne rămîne decît să le compensăm pe toate cu un crîmpei substanțial din poemul „Priveliști", datat 1952 și care deschide subciclul „Vatră" din bog[illegible] serie de stanțe și imnuri, consacrate „Iubirii [illegible] țară". E odă inspirată de fapta omului de ast[illegible] „Ascultă țimbalul, ascultă țitera, / cum șopotă valul, cum țăcăne litera, / ascultă simfonia apei pe țeavă, / spicul pe arii nălțînd imn de slavă, / butucii la gatere cum spintecă vîntul, / cureaua în zbatere cum poartă pămîntul — / munca-n uzini, la arii, în casă, / în vii, în grădini, în balta stufoasă, / de la un capăt la altul al țării / cunoaște-o din zori pînă-n faptu-nserării; / ascultă urzitul de oameni și fapte. / Ascultă, privește, un geniu în toate! / E omul... Alt om. / Și i-e sufletu-un clopot, / liber să cînte-n isonul de tropot — / La mîini doar urmele cătușelor grele: / trec vieți luminoase-n pădurea de stele. / Zbori, lume desprinsă de negrul trecut — / e fără-ntors drumul de noi străbătut".

Insă, supremul regret al cronicarului este că nu poate să acorde nici spațiul, nici timpul necesare, unei poeme, ca „Umanitas", care, cu toate că, asemeni Cenușeresei, relegată într-un colț ferit, dă și titlul volumului, constituie, neîndoios, gema cea mai de preț a acestei colecții. Organizat ca o lungă theorie de imagini, una mai neprevăzută ca cealaltă, poemul „Umanitas" e unul din cele mai grațioase librete ce s-au scris, pe o temă de înaltă ideologie umanitară. Voi cita două versete inițiale („Cînd veți auzi cîntecul ciocîrliei pînă în / pădurile Nordului, acel țipăt să știți / că sînt eu; / raza stelei care a fulgerat pînă la voi, dar n-a căzut, / eu sînt") și două imagini desprinse la întîmplare („Dîra de făină linsă pe drum de munte de o căprioară, / porumbel sacrificat pentru inima lui înghițită caldă încă / de un cardiac, acela sînt eu") — în nădejdea că, poate, cititorul va putea surprinde ceva din savanta euritmie a acestui balet liric, în așteptarea acelui eventual „moment poetic", cu care, nu odată, posturile noastre de radio obișnuiesc să-și desfete ascultătorii. Programarea acestui poem, a cărui lectură, făcută de un interpret abilitat, n-ar dura mai mult de cinci minute, ar însemna în același timp: o satisfacție pentru poet, o rară încîntare pentru auditori și o tot atît de rară biruință a Poeziei.

„SEISMOGRAF AL VIEȚII"

Despre funcția socială a reportajului

Există părerea că originea reportajului stă în strînsă legătură cu literatura — de veche tradiție — a însemnărilor de drum, de unde ar rezulta că primii reporteri romîni sînt scriitorii-călători din secolul XIX — Grigore Alexandrescu, Bolintineanu, Filimon, Ion Codru Drăgușanu și mulți alți autori ai unor interesante „memoriale" de călătorie. Constatarea pleacă de la o realitate (cele mai multe reportaje sînt rodul unor călătorii) dar propriu-zis de reportaj se poate vorbi, la noi, abia în momentul contactului literaturii cu efervescența gazetăriei moderne. Febrilitate, relatare nervoasă, neprevăzut — iată ce lipsea amintitelor memoriale (savuroase adeseori, dar cu o desfășurare atît de molcomă!) pentru a fi reportaje. Sînt calități ale scrisului deprinse mai ales odată cu înflorirea jurnalisticii și ele se vor dezvolta la noi abia în anii de după primul război mondial. Dar mai mult chiar decît aceste trăsături — care țin de latura stilistică — o tendință definitorie pentru reportajul modern va fi axarea sa pe probleme sociale acute, îndreptarea spre evenimentele cele mai semnificative din epocă, spre a le surprinde „pe viu" și a le supune apoi atenției publice.

Căci reportajul romînesc modern apare ca expresie a unei necesități: aceea resimțită de multe conștiințe scriitoricești de a pătrunde nemijlocit în realitatea socială și politică a unei epoci caracterizată prin ascuțirea contradicțiilor, prin amploarea crescîndă a bătăliilor de clasă. In 1934 Geo Bogza scria: „Reportajul este cel mai bun corectiv al turnului de fildeș (...) un mijloc vast și generos de a nu te mai ocupa pînă la paroxism de tine insuți ci de viața din afara ta". Cuvintele lui adresau scriitorilor chemarea de a nu rămîne surzi la frămîntările vremii, de a participa, prin intermediul reportajului, — „acest seismograf al vieții", cum tot el îl numea, — la luptele sociale ale unui timp furtunos.

Numeroaselor campanii demascatoare inițiate de presa democratică în deceniul al IV-lea li se datorează apariția unor mari reportaje polemice, din care multe pagini ar putea figura și astăzi în orice antologie a reportajului romînesc. Sînt anii cînd Sahia face un neiertător rechizitoriu lumii burgheze relatînd cum se desfășura procesul intentat la Craiova luptătorilor comuniști, sînt anii cînd Geo Bogza prezintă într-o lumină recrutătoare tablourile vieții înfricoșătoare duse de muncitorii petroliști sau de tăbăcari, anii în care N. D. Cocea, narînd actele succesive ale procesului incendierii Reichstagului, demască vehement diversiunea anticomunistă inscenată de naziști îndată după instalarea lor la putere în Germania.

Reamintim aceste aspecte spre a sublinia un fapt: funcția reportajului, așa cum o învederează tradiția sa cea mai înaintată, a fost în primul rînd una socială, cetățenească, de intervenție directă, pasionată în problemele cele mai arzătoare ale contemporaneității.

Ce conținut avea această funcție a reportajului în perioada dinainte de Eliberare am văzut mai sus: ca de altfel întreaga literatură realistă a vremii era expresia unei atitudini critice și adeseori violent polemice față de una sau alta dintre fațetele vieții burgheze.

Realitatea revoluționară a anilor construcției socialismului aduce, și în acest domeniu, o modificare fundamentală, funcția de prim ordin a reportajului devenind una social-afirmativă, de sprijinire a prezentului socialist. Acest spirit constructiv animă în mod firesc activitatea noii generații de reporteri, cronicari pasionați ai actualității. Există însă, din păcate, și un mod simplist de a înțelege lucrurile de către unii scriitori pentru care funcția afirmativă a reportajului actual este sinonimă cu tonul festiv, cu expresiile umflate, cu frazeologia bombastică. In mod paradoxal însă, tocmai aceste reportaje sforăitoare aduc asupra realității în transformare revoluționară imaginea cea mai plată cu putință. Și este firesc să fie așa din moment ce reporterul, în loc să încerce a descifra semnificația evenimentelor, să descopere realitatea nouă în toată complexitatea și multitudinea ei de aspecte, nu face decît să recurgă invariabil la cîteva formule arhicunoscute. Iată un reportaj „literar" de Ștefan Haralamb („Scrisul bănățean", nr. 12/1962) închinat unui sat colectivist din Banat. L-am luat ca exemplu deși nu e singurul de acest tip, întîlnit în publicațiile noastre literare. De la început te izbește în astfel de prezentări sărăcia observației (date statistice sînt din plin dar nu de asta e vorba), incapacitatea reporterului de a da relief transformărilor structurale, de profunzime, din realitatea înconjurătoare. In schimb, peste tot, o enormă vorbărie. Bunăstarea din casa unui colectivist, Șt. Haralamb crede că e nimerit s-o prezinte cu dezinvoltura profesională a unui ghid O.N.T.: „Iată-ne și în bucătărie O mobilă frumoasă de bucătărie, cu linii moderne, făcută la comandă, de care s-ar îndrăgosti orice gospodină din capitală. Dormitorul, de o eleganță frapantă: mobilă curbată din furnir de nuc. Ea cuprinde două paturi, două noptiere, două șifoniere mari și splendide (s.n.), *o masă «fantezie» cu două scaune și o toaletă cu oglindă mare și vitrine" etc., etc. Pe bună dreptate condamna Nagy Istvan, într-un interviu apărut mai de mult în „Gazeta literară", tocmai reportajul de acest gen, calificîndu-l în termenii cei mai severi: „Reporterul-turist, spunea scriitorul, e un pericol social. El escamotează dificilul, (...) și pentru că e nițel miop, are spînzurat deasupra nasului, un ochelar cu lentile roze".*

Fără îndoială că reportajele de această factură exprimă, mai întîi de toate, o insuficientă capacitate de cunoaștere. Reporterul rămîne la simpla constatare a unui fapt, atît de frecvent astăzi, că într-o gospodărie țărănească domnește belșugul, fără a ne face să resimțim amploarea procesului social care l-a generat. Este adevărat că idilismul în reportaj nu apare întotdeauna sub aceste exteriorizări frapante. Cel mai adesea îl întîlnim sub forma însemnărilor convenționale, strict constatative, construite la repezeală pe schema cîtorva elemente fixe, schemă stăpînită cu dexteritate cînd reporterul are cît de cît experiență literară. Sub asemenea reportaje, pe care le-aș numi de serviciu, citim uneori, din păcate, chiar semnătura unor autori stimați pentru multe alte lucrări de reală valoare și de al căror talent și simț de observație am avut ocazia să ne convingem în repetate ocazii. Mă voi referi în acest sens la un scurt reportaj de Paul Anghel, „Popas la Furculești", publicat în „Gazeta literară" (nr. 6/1963). Aici — e drept — nu există frazeologia pompoasă, nici beția semnelor de exclamație. In schimb te izbește impresia de lucru confecționat la iuțeală, conform unei scheme simpliste. Tema: cartea la sate; cîteva fișe de cititori, cîteva dialoguri cu președintele gospodăriei (agrementate cu o glumă) și o imagine a vieții culturale din comuna respectivă s-a format. De bună seamă nu vom cere prea mult unei simple însemnări prilejută scriitorului de un scurt „popas" în satul respectiv, dar senzația de convenționalitate stăruie totuși neplăcut.

Mult mai interesant mi s-a părut un reportaj pe aceeași temă (viața culturală a satului) publicat de Ștefan Bănulescu și Romulus Zaharia în „Luceafărul" (nr. 2/1963). Fără a se preocupa în mod deosebit, aici, de originalitatea formulei în care să-și relateze observațiile, autorii par să fi înțeles mult mai bine funcția noului reportaj: nu consemnare constatativă, ci atitudine în fața faptelor de viață înregistrate, intervenție directă, eficientă. Dintr-un ansamblu de aspecte pozitive, caracteristice vieții de astăzi a comunei Ceacu, autorii reportajului din „Luceafărul" sesizează sectorul rămas în urmă (sub raportul activității culturale) și, în spirit constructiv, își exprimă părerile, fac observații, aduc sugestii de îmbunătățire — ceea ce, desigur, nu va rămîne fără ecou în conștiința cititorilor.

Din noianul de fapte întîlnite în drumurile sale, reporterul va selecta așadar elementele noi, reprezentative pentru progresul social, spre a le sprijini împotriva vechiului, a inerției, a rutinei, cu pasiune comunistă și talent. Apar, în etapa prezentă, forme inedite ale vieții sociale, se instaurează relații noi între oameni. Crește rolul agitatoric și cetățenesc al reportajului, chemat să răspundă acestor importante cerințe ale actualității.

G. DIMISIANU

continuare ION VITNER

Mason și Purcell, pe uscat apare, din rîndul matelotilor, un aspirant la comanda supremă a insulei, Mac Leod, „scheletul", cum îi spun tahitienii, ins ambițios, dotat cu inteligență perfidă, avînd un ascendent puternic asupra majorității echipajului prin limbaj demagogic. Mac Leod polarizează sufragiile marinarilor luptînd împotriva „ordinei militare", pe care o reprezintă Mason și Purcell. El adună, în secret, echipajul și obține înlăturarea conducerii lui Mason și instituirea unui „parlament" în care, aparent, fiecare marinar are drept de vot, dar fiind, în realitate, condus efectiv de către Leod cu o majoritate asigurată de către [illegible], acolitul său fidel. In cadrul „parlamentului" său Mac Leod pune absolut totul la vot, oferind iluzia democrației perfecte, reușind în aspirațiile sale extrem de josnice pentrucă știe să manevreze un astfel de mecanism. Satira lui Merle la adresa mașinei de vot imperialiste, practicată în forurile internaționale, este vizibilă și de un umor grav, cuceritor.

Bineînțeles, din parlamentul lui Mac Leod tahitienii sînt excluși. Ambițiosul matelot, copie (sau prototip, dat fiind epoca istorică în care evenimentele se petrec) a figurilor de dictatori fasciști, reușește să producă grave scizium într-o colectivitate menită să trăiască pașnic. In primul rînd sciziunea între albi și tahitieni, considerați ca obiecte de muncă sau plăcere. Apoi, sciziunea între albi. Impotriva grupului Mac Leod se ridică Purcell, susținut de matelotii Baker și Jones, alcătuind minoritatea parlamentară, „opoziția".

In romanul său Merle acordă un loc proeminent poziției lui Purcell, în conflictul care se va desfășura sîngeros. In insistența analitică depusă asupra lui Purcell se manifestă o intenție politică precisă din partea romancierului. Purcell este un ins de o mare onestitate, lipsit de prejudecăți rasiale sau sociale, atît de caracteristice păturii burgheze din care se trage. Toate acțiunile sale sînt aservite însă educației religioase, de ale cărei iluzii și prejudecăți Purcell nu se poate debarasa. El este, în fața violenței deslănțuita de către Mac Leod, apărătorul intransigent al nonviolenței absolute. Prima măsură pe care Mac Leod a luat-o a fost de a pune mîna pe armele Blossom-ului. *Purcell, într-un mod cavaleresc desuet, respinge ideia de a poseda, sau mînui, orice armă care ar putea atinge integritatea vieții umane. Singura armă utilizată de el este cuvîntul. Grupul lui Mac Leod își bate, bine înțeles, joc de Purcell, iar tahitienii îl numesc, cu vădită durere și nemulțumire, pentrucă este, pe Insulă, singurul lor apărător virtual, „moa", adică sfînt, ca semn de neparticipare, de pasivitate.*

Devenit dictator, Mac Leod decretează împărțirea femeilor, ceea ce constituie o gravă jignire adusă tahitienelor, la care în tradiționala lor uniune liberă, alegerea aparține femeii, bine înțeles și cu consimțămîntul bărbatului. Jignirea adusă tahitienilor este cu atît mai mare, cu cît numărul femeilor fiind mai mic decît al bărbaților de pe insulă, Mac Leod decretează în primul rînd satisfacerea necesităților, în materie feminină, ale albilor, lăsînd în utilitatea „negrilor", în număr de șase, trei femei, alese printre cele de „calitate" îndoielnică. In al doilea rînd, Mac Leod decretează împărțirea pămîntului, exclusiv între albi, de [illegible] dată „negrilor" fiindu-le hărăzit rolul de sclavi pe pămînturile albilor.

Purcell, conștient de gravitatea acțiunilor lui Mac Leod, cunoscînd protestul, deocamdată mut, al tahitienilor, caută să-l deturneze pe dictator de pe drumul nefast pe care a apucat. Răspunsul lui Mac Leod este simbolic pentru mentalitatea imperialistă: „Dumnezeu să mă ierte, spuse el cu un gest care părea că vrea să cuprindă întreaga insulă, sîntem noi aceia care avem puștile, da sau nu? Atunci tot noi sîntem aceia care trebuie să facem și legile, e limpede!"

Căpitanul Mason, debarcat din prerogativele sale de comandant, s-a retras indignat din „parlamentul" insulei, izolîndu-se în locuința sa. Purcell crede că va putea avea în el un aliat împotriva lui Mac Leod și caută să-l convingă asupra drepturilor egale între tahitieni și albi, în mica lor comunitate. Cu uimire, Purcell aude un răspuns, nu mai puțin caracteristic mentalității imperialiste: „— Domnule Purcell, nu-mi vine să-mi cred urechilor... Dumneata vrei ca alături de acești oameni, care, oricît de tîlhari sînt, sînt totuși englezi, dumneata vrei ca să admiți să stea niște negri, repet: niște negri! Domnule Purcell aceasta este propunerea cea mai insultătoare..."

Odată împărțirea pămînturilor efectuată, Purcell, în semn de protest, se duce la casa tahitienilor și le propune să împartă cu ei lotul său de teren. Cu un bun simț exemplar, Tetahiti, conducătorul lor, îi spune: „— Adamo, tu ești un om bun. Dar nu este de ajuns să fii bun! Tu ne spui: „Vreau să împart cu voi nedreptatea. Dar asta nu poate suprima nedreptatea". Mai direct, dar mai realist, Timi, un tînăr tahitian caracterizat prin impulsivitate, le spune (lui Purcell, Baker și Jones): „Cînd au fost împărțite femeile, acești trei Peritani *(englezi, în dialect tahitian) au protestat. Era plăcut să-i vezi protestînd, pentrucă în felul acesta ei își arătau prietenia față de noi. Dar protestul lor n-a ajutat la nimic. Și după protest, noi, șase tahitieni, am avut doar trei femei. Iar acești trei* Peritani *au fiecare cîte o femeie".*

Hulit de către acoliții lui Mac Leod, Purcell se vede privit cu suspiciune și de tahitieni, de care este legat printr-o afecțiune sinceră. Consecințele principiului non-ofensivei, căruia Purcell îi este sclav, la modul absolut, nu întîrzie să-și dea roadele. Mac Leod, fără nici un motiv temeinic, ucide doi tahitieni. Intre albi și oamenii de culoare începe un război înfiorător, căruia îi va cădea victimă întreaga parte bărbătească a comunității, cu excepția lui Purcell și Tetahiti. Prea tîrziu, Purcell meditează: „Se întreba pentru ce principiul de a respecta orice viață umană îi părea mai important decît numărul de vieți omenești pe care le-ar fi putut salva renunțînd la acest principiu". Nici între cei doi supraviețuitori ai masacrului înțelegerea nu este posibilă. Purcell, la modul său evanghelic și cavaleresc, dorește înțelegerea lui Tetahiti. Dar războinicul tahitian este profund îndurerat de pierderea atîtor vieți omenești, de o parte și de alta. Intr-o convorbire cu Purcell, îi spune cu reproș: „Au fost prea mulți morți în insulă... Ai mei, ai tăi... Și asta numai din cauza ta... — Nu, nu din cauza mea, îi răspunse Purcell. Din cauza nedreptății. — Din pricina ta! repetă Tetahiti cu tărie. Din cauza ideilor tale de moa *(sfînt). — Nu este bine să verși sîngele, spuse Purcell cu glas ferm. — Omule! îi strigă Tetahiti cu o furie abia reținută, nici eu nu iubesc vărsarea de sînge! Dar sîngele opresorilor trebuiește vărsat! Tu cunoști cîntecul nostru... „Nedreptatea, o luptători, este o iarbă care pute! Inlăturați-o!"*

Tetahiti, Ivoa, soția lui Purcell, femeile care au rămas în viață și jelesc pierderea bărbaților, îi reproșează acestui cavaler al non-rezistenței nu faptul că a încercat să evite înfiorătorul conflict prin metoda convingerii, a utilizării mijloacelor pașnice, ci faptul că odată asasinarea nemotivată a celor doi tahitieni săvîrșită, de către Mac Leod, nu s-a raliat tahitienilor, dorinței fierbinți a lui Baker și Jones, de a înăbuși în fașă fărădelegile sîngerosului dictator. In fața reproșului mut, îndurerat, al soției lui și al femeilor văduve, conștiința orbită de iluzii, a lui Purcell, este zguduită. „Omule! îl întreabă Ivoa, dacă totul ar trebui întreprins din nou, tu ce ai face?" Este întrebarea fundamentală pe care i-o pune indirect și Tetahiti. De răspunsul la această întrebare depinde și buna înțelegere dintre cei doi supraviețuitori ai masacrului. Purcell găsește răspunsul după o luptă dramatică cu oceanul deslănțuit, în care el și Tetahiti puteau să-și piardă viața. Salvați prin dîrzenie în fața morții inevitabile, cei doi se regăsesc reuniți, ca luptători activi *împotriva a tot ce poate* constitui *amenințare la existența pașnică, fericită, a oamenilor.*

Acest mesaj înălțător al cărții lui Merle este oferit prin intermediul unei narațiuni palpitante. „Insula" este una din acele cărți a căror lectură odată întreprinsă nu o mai poți întrerupe. Merle este nu numai un romancier și istoric militant, dar și un etnograf, reconstituind erudit moravurile pitorești ale tahitienilor. Și, peste toate, autorul volumului „Insula" este un mare artist incrustînd cu finețe în povestirea sa cuceritoare, o parte din zbuciumul epocii noastre. Critica inteligentă, vie și plină de vervă, a mentalității imperialiste, se îmbină cu drama conștiinței derutată de principiul fals pacifist al non-rezistenței. „Insula" este un îndemn energic la apărarea vigilentă *a păcii, la zdrobirea imediată a agresiunii, pentru a nu pune în primejdie existența întregii umanități. Am sentimentul că prin forța artei lui Merle, „Insula" este mai mult decît o carte. Este un monument închinat ideii de pace, așa cum este văzută pacea de către apărătorii ei din întreaga lume. „Insula" vorbește în numele unei enorme multitudini umane, pentru existența pașnică a întregii lumi. Traducerea ei în limba romînă îmi apare nu numai ca o necesitate, dar ca o datorie.*

Poșta Redacției

LUCEC DUMITRU (București). — *E prea puțin ceea ce ne-ați trimis, ca să ne putem face o părere clară. Sînt în „Eroii din junglă" și cîteva versuri și imagini promițătoare, dar mai multe încă părțile neclare, ori uscate, vorbărețe, lipsite de vibrație,*

Invederată, ca lumina zilei însorite, de iarnă,
știută, ca un fapt de conștiință,
dar transfigurată în miopia fiarei, nu mai,
imaginea sîmburelui de adevăr
la contururi de văpaie,
străbătînd norul de ceață al tăgadei
ce-l pîlcuie împărăția
și pe care încearcă a-l împrăștia aiurea...

Inainte de a ne încumeta la invenții verbale (în general, neinspirate), nu e mai bine să obținem îndemînarea de a stil cuvintele existente să exprime lămurit gîndurile, emoțiile care ne cutreeră? Mai trimiteți.

PETRU ARUȘTEI (*Podul Iloaiei*). — *Sînteți pe un drum care trebuie să ajungă la un moment dat (depinde de eforturile și seriozitatea dvs.) la poezie adevărată. „Gratii" cuprinde versuri reușite, cărora simplitatea și limpezimea le stă bine. Primejdia pîndește însă uneori din anume locuri comune, versuri de umplutură, imagini forțate (simțim împreună*... ca pe-o iubire carnală (?!) și veche, apropiata sărbătoare a caldarîmului desfundat" (?!) *Iată o strofă în care emoția se sprijină convingător pe imagini:*

„Iubiți cu frenezie viitorul —
singurul bun intrat de mult în posesia celor săraci
și cînd veți vedea cumva mulțimile îndoliate
orbecăind prin ziua spoită-n culori fumurii,
scoateți printre gratii — drapele scumpe poporului spaniol
brațele voastre însîngerate
spre a le aminti mereu
de Spania, închisoare comună!"

„Eva" transcrie uneori simplist o senzualitate crudă, brută, neajunsă în sferele artei. Mai trimiteți. Desigur, veți găsi teme și-n jurul dvs. nu numai peste hotare. Caligrafia manuscriselor e într-adevăr interesantă, — nu și ortografia.

IOANID ROMANESCU. — *Lucruri promițătoare. Stăruiți, căutînd să eliminați unele ecouri directe ale lecturilor. Există o anume prospețime, o notă de patos reținut, imaginea limpede și sugestivă, însușiri care sînt bune garanții de viitor. Mai puțin reușit, mai greoi, neînsuflețit și banal e „Dialectică". In schimb „Mîinile noastre" merită să fie reproduse (ca dealtfel și „Implinire"):*

„Mîinile noastre urcă fantastic spre stele,
străbătînd în secunde azurul,
Mîinile noastre cîntă pe strunele curcubeelor
și se-apleacă matern să mîngîie florile pămîntului
Mîinile noastre cresc în infinit albe, iubind, căutînd..."

POPEANGĂ JANA (*București*). — *Deocamdată nu e decît un torent de vorbe din care cu greu se poate desprinde o idee, o imagine. Scrieți prea mult și nu vă mai rămîne timp să vă mai gîndiți. Nu vă lăsați în voia condeiului, încercați să vă precizați, să vă delimitați de la început tema. N-ar fi rău să părăsiți o vreme versul liber care, mai ales pentru începători, e adesea plin de riscuri. Ritmul, rima, vă vor ajuta să vă organizați mai bine, să vă disciplinați versul. Exersați mai departe și țineți-ne la curent. Dar trimiteți-ne manuscrise mai citețe, dacă se poate, dactilografiate.*

AL. FLORIN ȚENE. — *Foarte inegal ceea ce ne-ați trimis. Și lucruri promițătoare, ca de pildă, acesta:*

„Privesc la oameni, la frumuseți și nimburi
Imprumutîndu-le surîsul,
și-am înțeles că de mult sînt aici
printre copiii din parcuri,
printre oamenii cu brațele pline de flori
printre îndrăgostiții acoperiți de clopotul chemării..."

dar și multe, multe vorbe goale, neînsuflețite, ori — „poetizate" cu tot dinadinsul. Străduiți-vă să nu bateți pasul pe loc, — sînteți doar un mai vechi corespondent al „poștei redacției". Trimiteți mai puțin și mai bun.

RED.

Școală de coregrafie

La Buftea se filmează

În atelier

Fotografiile DAN GRIGORESCU

carnet teatral

Zmalțuri

Să ne oprim puțin ochii și condeiul, la început de primăvară, pe ceramica populară: oale, ulcioare și strachini zmălțuite!

Dacă vorbiserăm zilele trecute despre cîteva obiecte nu prea bine inspirate și prezente în magazinele de artizanat, am vrea să arătăm cititorilor celălalt aspect de creație populară, autentic și divers, însă nu suficient de cunoscut și de valorificat.

Vizitînd colecțiile de artă, o ceramică veche sau mai nouă, țărănească, se detașează net de interpretările pe care un fel de meșteșugari într-o ceramică aproximativă o răspîndesc prin oraș, pe limitele unei exigențe scăzute. Țăranul cînd pune mîna pe cuțit ca să încrusteze, femeia lui pe ac și pe arnici, flăcăii și fetele cînd încing jocul și dau drumul cîntecelor, o lume întreagă aplaudă și vorbește elogios de la Suceava și din Gorj pînă la New York și Paris!

În zmalțuri ca și în vorbă și cusături, poporul a dat și dă valori de cea mai mare artă. De la culoarea ornamentală trasă ca firul de păr pe jundul sau pe marginile blidului oalnoară de linte sau păsat, pînă la linia groasă tremurată ori amestecată în ape, la flori, vîrtejuri și cocoși, o serie întreagă de forme, linii și nuanțe, reprezintă de fapt cele mai vechi expresii de pictură și modelaj. Fantezia meșterului olar și pictor în același timp a lăsat în urma lui, depășind și veacul, o mulțime de frumuseți. Artistul plastic are șevaletul, pînza, culoarea în tuburi, paleta, pensule, școli înalte, reviste, expoziții, muzee... Pictorul popular de străchini și ulcioare, jluminînd în trecut și cu casa pustie, n-a avut decît burlucul degetelor, pana și pămînturile mai albe, mai roșcate și mai negre din care-și făcea vopselele singur. Moștenitor și păstrător al unei tradiții de muncă și artă, olarul de azi e stăpîn și pe viață și pe uneltele lui.

Auzisem de ceramica de Horezu și de neîntrecutul meșter Ogrezeanu, ca de un eveniment și un erou de legendă. Cineva mi-a șoptit: bătrînul olar a murit nu de mult dar fiul lui, Stelică, îi moștenește sporit meșteșugul. Îl găsești lîngă Horezu, în satul Olari...

M-am dus și l-am căutat. L-am găsit aplecat pe roată ca un mare filozof pe carte, mîngîind lutul cu palma și jucîndu-l blid... O masă lungă și îngustă în dreptul ferestrei, un bulgăre de pămînt și pe dreapta lui trei vase: unul alburiu, altul negricios și altul galben — erau vopselele lui. Pe o teacă de lemn trei instrumente rămase parcă din mitologie: trei capete de corn, fiecare cu cîte o vopsea, cu care meșterul scria pe rînd ca dintr-un toc cu pană de gîscă, liniș, salbe și tuiee... Trei polițe așteptau încărcate uscarea înceată a formelor și cuptorul din apriline.

Stelian Ogrezeanu duce în mîinile și rîvna lui tot ce au adunat din străvechime tatăl, bunicul și străbunicul și toți olarii din neamul lor — rotunjimea caldă a formei, gingășia desenului, emoția culorii. Tremurat ușor peste dungile de vopsele pe cînd vasul se învîrtește pe roată, un instrument rudimentar numit „gaița" le amestecă, le împletește, le face zigzag sau șerpi.

Meșterul își modelează vasele după obiceiul vechi și fiecare vas al lui nu seamănă cu altul, ceea ce în limbaj științific și orășenesc se numește unicat. Sutele lui de vase sînt și sute de forme și picturi originale. E cunoscut din cîteva expoziții căpătînd și unele premii republicane. Ceramica lui a intrat în muzeu. Meșterul e un Artist. Lutul lui frămîntat și zmălțuit se cheamă Operă. Strădania lui Artă.

La Tîrgu Jiu moș Cotoc, la Bîrsa din Valea Crișului Nica Faur, la Oboga Mitriță Viscol, în Pisc Marin V. Neculai, sînt meșteri olari, fiecare cu personalitatea lor artistică originală și aproape singurii păstrători ai adevăratei arte a ceramicei populare. O inițiativă a Uniunii artiștilor plastici de a-i cuprinde și constituit într-o ramură aparte sau sector artistic existent, ar fi foarte bine venită, i-ar încuraja, le-ar asigura o activitate continuă prin comenzi și ar da meșteșugului popular impulsul necesar. Poate că și o expoziție permanentă sau temporară la Galeriile de artă ar fi binevenită ca și intrarea ceramicei lor în magazine.

Tînărul meșter Ogrezeanu mi-a mai spus că duce lipsă de zmalțuri, prafuri și vopsele pe care numai un membru al Fondului plastic le poate obține... Marii colegi plastici și învățații artiști nu ar trebui să-i uite pe cei cîțiva tovarăși ai lor de meșteșuguri fine care acasă la ei, în atelierul de sub șopron duc în spate o mare parte din cultura unui popor. Străinătății ca și caselor noastre noi, o strachină înflorată, un ulcior arcuit cu sprinteneală, o cană ori o figurină de lut, le-ar plăcea să le aibă autentice, proaspete și nemaiîntîlnite, scoase de meșterul sătean direct din focul lui.

Baruțu T. ARGHEZI

Actualitatea și specificul unui gen popular

Într-un fel, pe plan teatral, spectacolul revuistic îndeplinește sarcina reportajului literar curent, deși cultivă cu predilecție ficțiunea artistică. Sarcina sa constă în a surprinde fără întîrziere întîmplări actuale cu valoare generalizatoare, de a face comentariul viu, imediat, „la cald" al evenimentelor. Teatrul satiric-muzical „C. Tănase" a înregistrat unele succese în această privință. De exemplu, cîteva dintre „miniaturile" cuprinse în spectacolul „Vorba revistei" prezintă un cert interes prin adresa lor satirică, cum ar fi „Comunicări urgente", „Anunțuri și reclame" ș.a. Mult mai aproape de specificul genului ar fi putut fi tabloul „Caricatura zilei", din păcate mai slab realizat. Surprinde și faptul că într-un concert care și-a început seria în luna septembrie („Muzica bat-o vina"), nu se găsește nici o referire la școlile care-și încep cursurile, nici un comentar viu la modul în care au decurs concediile, nici o aluzie la anumite aspecte recente din viața economică și culturală a țării. Întîlnim în spectacolele de revistă destul de des aceleași cîteva obiective satirice consacrate: bărbatul infidel, nevasta risipitoare, școlarul leneș etc. și nu în ipostaze mult deosebite. Ar fi de dorit ca aici să intre în discuție probleme inedite, aspecte mai caracteristice ale luptei între nou și vechi în societatea noastră. Ar trebui să dispară și formele convenționale de înfățișare a factorilor pozitivi din viață. Tabloul care deschide spectacolul „Vorba revistei" („Proiectanții"), ca să ne referim la un caz concret, se prezintă palid, „festiv" dar fără strălucirea sărbătoreschului autentic.

În legătură cu interesul pentru actualitate, trebuie să remarcăm că, printr-o viziune cel puțin bizară, zona satirei (în spectacolele noastre de revistă) se oprește cel mai ades la mediul funcționarilor de birou. Prelungind nefiresc o mai veche idee fixă care confunda, pe vremea burgheziei, figura „cetățeanului" cu imaginea conștipistului și a nelipsitelor sale mănecuțe de lustrin, mulți autori de texte se mărginesc să însăileze glose persiflante la adresa aceluiași personaj. Asistăm în continuare la prezentarea unor scenete care se învîrtesc neîncetat în jurul cîtorva „situații" întîrziate sau „statistici" amînate, fără a se preocupa mai atent de formele variate și serioase ale birocrației. Ne amintim că într-un tablou (din păcate cam șters) din „Revista oglinzilor", era ironizată tocmai deruta unui caricaturist care constata că schemele sale satirice prefabricate deveneau inaplicabile față de o realitate prin excelență dinamică. Sensul acestui moment comic merită să fie îndelung meditat de către autorii spectacolelor noastre de revistă.

Cîteva cuvinte despre izvorul comicului în spectacolele din această stagiune ale Teatrului satiric-muzical. Este firesc ca un asemenea teatru să cultive grotescul cu țintă satirică. Efectele jocului măștilor mobile ale celor doi misionari portughezi, (Horia Șerbănescu și Radu Zaharescu) sînt pe drept cuvînt aplaudate. Aici a fost utilizat cu succes contrastul dintre tristețea nesfîrșită întipărită pe fața celor două false victime și sensul pozitiv (pentru noi) al întîmplărilor din colonia eliberată Goa. Spectatorul era pus să constate dezacordul dintre vorbele mieroase ale misionarilor și natura exactă a mișlunii lor. Asistînd la această ciocnire sugestivă dintre adevăr și minciună, publicul rîde cu poftă. Ce sens are însă monologul comic rostit de talentatul Nicu Constantin (în „Muzica, bat-o vina"), monolog bazat pe comicul searbăd provocat de un șughiț? De ce este încurajată maniera tristelor paiațerii pe care le execută actorul Puiu Călinescu? Nu ne împotrivim efectelor bufe și nu ni se par nepotrivite nici gesturile largi sau sublinierile îngroșate ale cupletiștilor, cînd ele **nu sînt gratuite**. Verva actriței Zizi Șerban cucerește astfel tocmai prin detașarea continuă a interpretei de personajul ridicol pe care-l interpretează în „Ochiul lumii în 30 de melodii".

Genul revuistic s-a înnobilat și se înnobilează tocmai prin exigențele publicului care în socialism a căpătat o înțelegere superioară a divertismentului cu sarcini civice. Este necesar să renunțăm la fastul de suprafață importat în trecut (odată cu costumele) de pe scenele pariziene și să dăm actorului ca individualitate creatoare locul ce i se cuvine. Pentru aceasta actorul de revistă trebuie să se miște dezinvolt pe o gamă care întrunește, inseparabil, arta teatrului, muzica, dansul. Prezența în spectacolele Teatrului „C. Tănase" a unor cîntăreți care, în ciuda vocii agreabile, își limitează jocul la o clătinare ritmică a capului, este cu totul regretabilă. Trebuie evitată mai ales despărțirea artificioasă care se produce la unii interpreți de muzică ușoară, între cerințele ritmului și imperativul înțelesului pe care-l poartă melodia și textul acesteia. Nu numai începători dar și consacrați ai genului, ca Roxana Matei, se abandonează, nu o dată, antrenului exterior și unei cadențe stereotipe. Dimpotrivă, se remarcă mereu vibrația la sensul interior al cîntecului în aparițiile Dorinei Drăghici sau ale lui Gică Petrescu. Bineînțeles un rol covîrșitor în acest sector al genului îl joacă valoarea compoziției și aportul autorului versurilor.

Problematica inedită, complexă a actualității, omul societății de azi și sensibilitatea sa nouă față de formele artei, obligă la o îmbogățire considerabilă a mijloacelor estradei. Important e aici caracterul popular al jocului și sinteza armonioasă a artelor în spectacol. Genul, prin definiție, trebuie să recurgă la fantezie și tocmai lipsa acesteia din urmă se face simțită în spectacolele Teatrului „C. Tănase". Am fi dorit o impletire atentă a pasajelor lirice cu intervențiile satirei într-o viziune unitară și mereu luminată de inedit. Autorii spectacolelor ar trebui să facă apel și la alte arte adiacente, să introducă farmecul pantominei străvechi și magia modernă a imaginilor cinematografice complimentare. În orice caz, mult pomenita „tradiție" a revistei trebuie reconsiderată cu un mai puternic accent critic. Reținînd unele forme ale acestei „tradiții" cum ar fi cupletul cetățenesc sau „sketch"-ul muzical, teatrul nostru de specialitate are obligația să realizeze spectacole atractive. Proporția mare pe care o ocupă în repertoriul Teatrului „C. Tănase" concertele-spectacol alcătuite simplist, nu oferă, poate, spațiul cuvenit unor realizări artistice, ample.

O problemă care merită toată atenția privește participarea folclorului la elaborarea unor reviste de ținută artistică. În cîteva rînduri această cerință a fost satisfăcută lateral, prin înscrierea cîtorva cîntece populare în programul muzical al serii și mai ales prin prezența unor mari interpreți. Credem însă, că elementele de artă folclorică pot fi integrate mai organic în spectacol. Ne gîndim, de pildă, la transpunerea în scenă a unor personaje de prestigiu din literatura populară. Ele pot aduce, cu un text adecvat, un suflu de autenticitate artistică. Dar farmecul și înțelepciunea vechilor proverbe, aplicate unor situații actuale?

Formulînd astfel de sugestii ne-am gîndit, desigur, și la datoriile neîmplinite ale scriitorilor noștri față de genul revuistic. Teatrul „C. Tănase" a avut cîteva realizări deosebite în ultimele sale spectacole de care ne-am ocupat într-un alt articol. Pentru innoirea profundă a acestui gen de mare interes public, pentru îndeplinirea îndatoririlor sale educative, contribuția unor autori talentați de texte și spectacole rămîne decisivă.

V. MÎNDRA

„PRIMA ZI DE LIBERTATE" de L. KRUCZKOWSKI

„Prima zi de libertate" este, în esență, o amplă și dramatică dezbatere asupra conținutului noțiunii de libertate, asupra valorii libertății, o polemică ardentă condusă cu forță și strălucire, însuși în care puțini autori le pun în evidență cînd abordează pe scenă sclipitorul dar atît de periculosul — pentru teatru — duel de idei. Este o piesă de profundă efervescență ideologică, de robustă esență etică, în care valorile morale sînt judecate în raport cu atitudinea eroilor față de destinul întregii omeniri, dar și față de condiția umană concretă a fiecăruia în parte. Ofițerii polonezi eliberați dintr-un lagăr hitlerist trăiesc diferit momentul crucial al libertății. Jan aspira către o liniște constructivă, către o lume în care se va instaura domnia deplină a libertății. Derutat el însuși la început de priveliștea inedită a primei zile de libertate, Jan plutește ingenuu între visul domestic și dorința activă de a îndrepta o lume care nu fusese „cea mai bună", tălmăcind noțiunea de libertate la nivelul elementar al bunului simț: să vrei înseamnă să poți. Practic, se consideră liber pentru că poate să meargă mai departe, dar nu vrea. „Ilustrația" propusă de el e naivă dar exprimă, în fond, contactul prim, senzitiv, al eroului cu o realitate visată timp de cinci ani în lagăr. Jan este totuși cel mai lucid dintre toți, emancipat la un grad mai sus de sclavia individualismului. Michail, care poartă în suflet o rană nevindecabilă (familia i-a fost ucisă de hitleriști) se simte inutil și refuză să se îmbete cu ilizia unei libertăți „confortabile", hotărîndu-se să plece pe front pentru a deveni o „părticică dintr-un tot", pentru a da un conținut, unicul pe care-l crede posibil, ideii de libertate. Pavel, mai candid, mai direct, ca și Carol, nu pricepe cum pot fi liberi niște oameni care n-au plătit cu aceeași măsură celor acum învinși. Piesa vine să demonstreze că lupta nu încetează o dată cu dobîndirea libertății, că libertatea trebuie apărată în continuare, consolidată, întrucît nici fascismul nu și-a abandonat armele, nici în conștiința oamenilor nu s-a cristalizat sensul vieții care trebuie refăcută pe coordonate noi.

Două sînt principalele linii pe care se desfășoară polemica de idei a spectacolului pus în scenă, la Teatrul „C. Nottara", de Sanda Manu și Mircea Avram. În primul rînd este vorba de lupta subtilă dintre spiritul generos, umanitar a lui Jan, care ia sub ocrotirea sa familia unui medic german și fanatismul disimulat al fiicei mai mari a doctorului, care în cele din urmă pune mîna pe automat și trage în ostașii polonezi. Nenumăratele implicații etice și psihologice se degajă din această linie a conflictului. Avea Jan datoria să ocrotească familia unui om ce făcea parte din națiunea germană la ceasul respectiv confundată în mintea multora cu fascismul, cu însăși crima? Dar avea oare el dreptul să-și refuze acest act de elementară umanitate, mai ales ținînd seama că doctorul a rămas în oraș, deci nu i-a fost teamă de consecințe, deci nu era părtaș la crimele hitleriștilor? E o dilemă la care e greu să dai un răspuns categoric și, în orice caz, le este greu personajelor piesei, oameni obișnuiți timp de peste cinci ani să separe tranșant lumina de întuneric, binele de rău, să renunțe la „nuanțe". Jan rezolvă dilema în spiritul umanismului revoluționar (deși poate nu-l cunoștea).

Nu avem a face, desigur, cu un comunist, între altele și pentru că Jan n-a ajuns încă la înțelegerea necesității, ci abia la intuirea ei. Dar există în acest personaj o febrilă căutare de soluții, o încordare lucidă îndreptată spre o cuprindere mai largă, aș spune istorică, a evenimentelor și, mai ales, a viitorului și tocmai această perspectivă deschisă îi conferă superioritatea moral-ideologică față de cellalți.

De o deosebită intensitate ni se pare și o altă direcție a dezbaterii, care angajează concepția unui personaj ivit mai tîrziu în scenă, Anselm. Filozofia acestuia poate fi rezumată astfel: Ca să te simți cu adevărat liber, trebuie să ai foarte mult sau nimic. Cînd ai puțin, trăiești în robie. Constrîngerea totală este însăși libertatea, fericirea supremă. A fi liber înseamnă, practic, a fi lipsit de libertate. De unde și exaltarea vieții umilitoare, subumane, din lagăr. Teza este atroce prin efectele schiloditoare exercitate de ea asupra unei conștiințe omenești și totodată cumplit de nocivă, prin felul cum falsifică premiza justă (căci, firește, a avea „puțin" nu înseamnă a fi liber). Dar nu e mai puțin adevărat că a fi privat de toate, pînă și de sentimente, cum spune Anselm, nu înseamnă de loc a fi liber. Replica violentă a lui Jan și Michail, care cunosc sensul libertății, apare deci perfect justificată. Actorii trăiesc convingător viața personajelor, trăiesc evenimentele „concret istorice" nu fără oarecare autenticitate, dar, deși rostesc (și cu cîtă emfază, uneori!) replicile pline de substanță filozofică ale textului, nu se ridică aproape nici odată și la asimilarea gîndirii eroilor și autorului, nu dezbat ideile piesei ci le spun. Impresia e întărită și de stilul inacceptabil de a interpreta, aproape ca în tradiția Comediei Franceze, cu rostirea declamatorie a unor tirade, cu „pozarea" în fața rampei, cu acea gesticulație parazitară care maschează lipsa efortului de interiorizare etc. Actori de puternic talent ca Ion Dichiseanu (Michail), Cristea Avram, Cristina Tacoi (Inga) sînt amenințați în arta lor de stilul acesta învechit care alterează realismul interpretării. Admirăm la acești tineri actori (cărora le adăugăm, firește, pe George Constantin, un interpret excepțional dotat) dăruirea sinceră în realizarea rolurilor lor, pasiunea de a reface destinul complicat al personajelor interpretate. Tocmai de aceea ținem să-i prevenim asupra primejdiilor unui stil de joc depășit, exterior, străin de interpretarea autentică a mișcărilor sufletești. Este evident că tinerii actori nu au fost în suficientă măsură îndrumați de regizori, că o principală activitate a acestora din urmă — munca stăruitoare cu actorii — a fost neglijată.

Dumitru SOLOMON

„Cîinele sălbatic DINGO"

Descinsă din universul candorilor, adolescența are, în descripția cinematografică a lui Juli Karasik, ceva din vibrația prozei lui Alain Fournier. Marile întrebări se succed în ritm de cascadă. Neliniștea e [illegible] contagioasă chiar. Dintre toate eforturile, cel mai dificil rămîne cel al desprinderii de copilărie.

Există în filmul lui Karasik un anumit moment, o secvență în care toate sensurile ni se dezvăluie: eroina principală conversează cu soarele. Conversația decurge firesc, normal, după toate cerințele pantomimei. O întrebare, un răspuns, primele semne ale unei apropieri care nu mai poate fi tăgăduită și apoi comunionea, acea comuniune atît de caracteristică partenerilor care s-au întovărășit pentru o viață întreagă. Comentată cu o insistență care sfidează lungimile, metafora nu face decît să rezume o întreagă suită de dialoguri. Pentru că în fond, „Cîinele sălbatic Dingo" e un amplu dialog purtat între proaspeții adolescenți și toate dimensiunile lumii care îi înconjoară.

Plecînd de la povestirea lui B. Fraiterman, ecranizarea aduce în prim plan istoria prieteniei dintre Tania, Colea și Filca, trei copii dintr-un oraș așezat în nordul Uniunii Sovietice. Tematica, aria de probleme care ni se propune, e vastă. Ea se consumă însă pe lungimea de undă a faptului cotidian: întîmplări din viața unei familii care s-a destrămat, prima zi de școală, o dimineață la pescuit.

Purtate de imaginația Taniei, elementele cotidianului se reprofilează. În prima zi de școală copacul din curte schițează o reverență plină de promisiuni. Goana cu sania trasă de cîini polari are ceva din exuberanța marilor energii descătușate. Prietenia celor trei solicită atracții și rupturi care se consumă la nivelul „marilor" tragedii. Se simte efectiv că nici una din reacțiile Taniei nu e urmărită de spectrul platitudinii sau al indiferenței.

Metafora lui Karasik rămîne veridică. Ea corespunde întru totul unei sensibilități acute și nenumăratelor probleme pe care le pune dialectica vîrstei. Viziunea poetică a filmului, limbajul cinematografic evoluat, simțul gradației în descoperirea unei realități care cunoaște toată armătura pudorilor sînt date care au contribuit din plin la realizarea unei producții deosebit de interesante.

Mai puțin expresiv în ceea ce privește analiza caracterelor mature (ca de altfel în filmele despre copii oamenii maturi fac figurație), cu aderențe prea vagi față de mediul social (o serbare publică, comentariul în fața gazetei de perete, încă două sau trei imagini estompate de fondul general), cu unele momente în care copiii își depășesc bunele intenții devenind „artiști", filmul se impune în primul rînd datorită capacității lui Karasik de a sintetiza în cîteva cadre ceea ce pare inconstant, labil, surprinzător dar și plin de certe promisiuni în reacțiile unor personaje pe cale abia acum să-și contureze personalitatea.

M. FABIAN

Reflector

OASPEȚI DRAGI

lina kostenko

Seva

Burniță. Toamnă. Totul e muced.
Leu ud tufișul din margine pare.
Pîngăritorii-au dat buzna în bunget,
Trunchiul schimbîndu-l în spînzurătoare.

Spînzurătoarea sta-n mijlocul pieții
Hohot de mame cărunte-n ghimpata
tăcere
Spînzurătoarea sta-n mijlocul pieții,
La-ncrucișarea-ntre vînt și durere.

Dar înaintea spînzurătorii dușmane, –
Nici țreang nu simțiră, nici geamăt,
flăcăii
Prea mirosea pentru ei a păduri
partizane
A sevă,
A coajă,
A liniștea ploii.

evgheni vinokurov

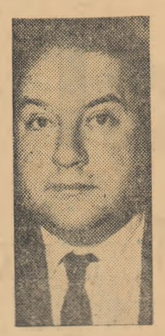

Simt rațiunea zilnicei trăiri...

Simt rațiunea zilnicei trăiri
Percep și știu și înțeleg. Pe toate.
Și însăși carnea-mi strigă-mpotriviri
Nimicul întîlnindu-l : nu se poate.
Mi-i organismu-n orgă preschimbat
Spre slava vieții răsunînd. Pot oare
Să nu fiu eu, cînd veacul mi-este dat
Nedrămuit, deplin, cu tot ce are.
Să-ndur, să lupt – tot e-n puterea mea,
Credința-mi nu cunoaște bariere.
Iar de-i așa, atunci e chiar așa,
Nu altfel : trupu-mi crede cu putere.

In romînește de NICULAE STOIAN

lev iakimenko

Prietenie

E de ajuns să auzi cuvîntul „critic", ca să fii cu ochii în patru. Este omul a cărui sarcină profesională constă în analizarea critică, în studierea critică a operelor de artă. Este omul care adeseori dă cea dintîi apreciere creației artistului.

Critica însă, presupune iubire. Fiecare cititor își are preferințele lui. Unele lucrări ale scriitorilor îi plac, altele nu. Cred că același lucru se petrece și cu criticii.

Marea mea pasiune în artă este creația lui Șolohov. Eu studiez operele lui de peste cincisprezece ani. În anul 1954 a apărut monografia mea despre „Pe Donul liniștit" (referitoare la măiestria scriitorului). În anul 1959 a apărut a doua ediție simțitor completată. În 1960, am publicat o carte despre „Pămînt deșelenit".

În ajunul plecării delegației noastre în Romînia s-a dat la cules un amplu volum al meu despre creația lui Șolohov. Am dorit să arăt în el, în primul rînd, aportul lui Șolohov la literatura universală, să dezvăluie caracterul popular al operelor sale, care se manifestă nu numai în conținut, ci și în caracterul gîndirii poetice, în uimitorul său simț în ce privește posibilitățile plastice ale cuvîntului.

Tot în anul acesta voi termina cartea „Reflecții despre erou", care cuprinde articole scrise în diferiți ani despre estetica realismului socialist, despre genul romanului, despre problemele literaturii contemporane sovietice.

Cred că cu aceasta am răspuns rugămintii „Gazetei literare", de a mă „prezenta" cititorilor romîni.

Dar nu mă pot limita la atît.

Aș dori să spun că atunci cînd vii într-o țară străină, ești cuprins de un sentiment cu totul deosebit, unic.

N-aș putea spune că nu cunosc de loc Romînia.

Am citit numeroase opere ale scriitorilor romîni, traduse în limba rusă. M-am întîlnit cu scriitorii și criticii romîni Aurel Mihale, Titus Popovici, Eusebiu Camilar, Eugen Barbu, Ovid Crohmălniceanu la Moscova, cu prilejul discuțiilor care au avut loc în legătură cu problemele romanului contemporan.

Știu că operele multor scriitori sovietici sînt binecunoscute în Romînia și iubite de cititorii romîni.

Popoarele noastre, literaturile noastre sînt unite prin comuniunea țelurilor istorice.

Prietenia noastră, prietenia literaturilor socialiste devine tot mai rodnică și mai eficientă.

La noi, în Uniunea Sovietică apare de curînd un nou săptămînal, intitulat „Rusia literară". Sîntem convinși că și scriitori și critici romîni vor figura în paginile acestei publicații.

Prietenii mei, cunoscuții poeți sovietici Evgheni Vinokurov și Lina Kostenko, ar dori să traducă din versurile prietenilor lor — poeții romîni.

Ne-am bucura să ne întîlnim cu cititorii care iubesc și apreciază operele scriitorilor sovietici.

Vizita noastră ne va înlesni să cunoaștem cît mai multe despre țara dumneavoastră, despre viața poporului, despre viața artei.

Cunoașterea duce la înțelegere, înțelegerea întărește prietenia.

ÎNTÎLNIREA CONDUCĂTORILOR P.C.U.S. ȘI GUVERNULUI SOVIETIC CU OAMENII DE LITERE ȘI ARTĂ

În zilele de 7 și 8 martie a avut loc la Moscova o întîlnire a conducătorilor partidului și guvernului cu oamenii de artă și literatură. La această întîlnire au luat cuvîntul tovarășul L. F. Ilicev, secretar al C.C. al P.C.U.S., precum și numeroși scriitori, compozitori, sculptori, lucrători din cinematografie și teatru.

La această întîlnire tovarășul N. S. Hrușciov a rostit o amplă cuvîntare, în care a arătat sarcinile principale în domeniul muncii ideologice, al dezvoltării literaturii și artei realist-socialiste în condițiile construcției desfășurate a comunismului.

N. S. Hrușciov a subliniat din nou că sarcina cea mai de seamă a muncii ideologice a Partidului Comunist este în prezent educarea tuturor oamenilor în spiritul idealurilor comunismului. P.C.U.S., Comitetul său Central, consideră că literatura și arta sovietică se dezvoltă cu succes și își îndeplinesc bine în linii mari sarcinile lor.

Subliniind că literatura și arta fac parte din sfera ideologiei, vorbitorul a spus : „Politica noastră în artă, politica intransigenței față de abstracționism, formalism și față de orice alte denaturări burgheze, este o politică leninistă, pe care am promovat-o neabătut, o promovăm și o vom promova. Orice încercare a dușmanilor socialismului și comunismului îndreptată împotriva ideologiei noastre marxist-leniniste se va sfărîma de unitatea de monolit ideologică și politică a clasei muncitoare, a țărănimii colhoznice, intelectualității provenite din popor din țara noastră". Poporul are nevoie de o artă combativă, revoluționară. Literatura și arta sovietică sînt chemate să evoce, în imagini artistice vii, perioada măreață și eroică a construirii comunismului, să reflecte veridic afirmarea și victoria noilor relații comuniste în viața societății.

N. S. Hrușciov a amintit cuvintele lui Lenin că literatura și arta trebuie să slujească interesele muncitorilor și țăranilor, interesele poporului. Așa-numita artă „stîngistă" Lenin o numea fandoseala cea mai absurdă, nefirească și stupidă. Lenin a fost acela care a formulat principiul conținutului ideologic și al partinității literaturii și artei, neadmițînd posibilitatea existenței curentelor ideologice diferite în arta sovietică.

Realizarea sarcinilor grandioase care stau în fața literaturii și artei sovietice este indisolubil legată de aplicarea consecventă a principiului leninist cu privire la conducerea artei și literaturii de către partid. „Partidul nostru — a arătat vorbitorul — s-a pronunțat întotdeauna pentru partinitate în literatură și artă. El salută pe toți oamenii de litere și de artă, membri și nemembri de partid, atît bătrîni cît și tineri, care se situează cu fermitate pe pozițiile principialității comuniste în problemele creației artistice. Ei sînt un sprijin al partidului, soldați credincioși ai acestuia.

Îi sprijinim și vom continua să-i sprijinim, avem și vom continua să avem grijă ca să crească și să se întărească forțele noastre creatoare, să se unească într-o familie închegată și combativă a oamenilor de artă revoluționari, care în creația lor apără în mod consecvent ideile marxism-leninismului, care sînt intransigenți față de tot ce este putred, străin, ostil, indiferent de unde ar veni".

N. S. Hrușciov s-a referit apoi pe larg la caracterul popular al artei, la necesitatea ca operele de artă și literare să fie create pentru popor, pe înțelesul marilor mase. Numai operele însuflețite de elan revoluționar, creator, ajung pînă în adîncul sufletului și conștiinței omului, sădesc înalte sentimente civice și hotărîrea de a se consacra luptei pentru fericirea oamenilor. Autorii acestor opere se bucură, pe bună dreptate, de prețuirea poporului. Partidul Comunist cere scriitorilor, artiștilor plastici, compozitorilor, lucrătorilor din cinematografie și teatru, să creeze opere cu un înalt conținut de idei și de o mare forță artistică, în stare să înrîurească în spiritul ideilor comunismului sentimentele oamenilor. „Este necesar — a subliniat în continuare vorbitorul — ca literații și oamenii de artă să studieze mai profund fenomenele vieții și să le interpreteze mai just în lucrările lor. Fiecare trebuie să slujească cu arma sa poporul, cauza noastră comună. Mă refer la fiecare scriitor, sculptor, compozitor, cineast și om de teatru. Și arma fiecărui gen de artă trebuie să fie îndreptată spre folosul poporului nostru pentru a-i zdrobi pe dușmani și a netezi calea spre un viitor luminos — spre societatea comunistă. Poporul judecă pe fiecare om de artă după ceea ce a creat".

În aceeași ordine de idei, N. S. Hrușciov a spus : „Sarcina artistului este de a contribui activ prin operele sale la afirmarea ideilor comuniste, de a da lovituri zdrobitoare dușmanilor socialismului și comunismului, de a lupta împotriva imperialiștilor și colonialiștilor.

Un exemplu admirabil de înțelegere patriotică, partinică a sarcinilor artistului îl constituie creația remarcabilului scriitor Mihail Șolohov". Referindu-se la creația marelui scriitor sovietic, vorbitorul a arătat că operele sale au o înaltă măreție artistică, o forță uriașă, patos revoluționar, ele sînt pătrunse de partinitate comunistă și de spiritul luptei de clasă. Exemplul creației lui Șolohov dovedește în chip strălucit că partinitatea comunistă a scriitorului nu încătușează manifestările personalității sale artistice, ci dimpotrivă contribuie activ la întărirea talentului și imprimă operei sale un profund conținut social.

N. S. Hrușciov a subliniat faptul că în domeniul ideologic nu poate exista coexistență pașnică. „Noi ne situăm pe poziții de clasă în artă și ne pronunțăm cu hotărîre împotriva coexistenței pașnice dintre ideologiile socialistă și burgheză. Arta face parte din sfera ideologiei, iar cei care cred că în arta sovietică se pot împăca realismul socialist și curentele formaliste, abstracționiste, alunecă inevitabil pe pozițiile coexistenței pașnice în domeniul ideologiei, poziții care ne sînt străine".

Abstracționismul, formalismul, manifestări ale ideologiei burgheze n-au ce căuta în cadrul artei realist-socialiste. Constructorii comunismului vor să admire creații ale pictorilor și sculptorilor care redau frumusețea muncii, a naturii. Aceasta nu înseamnă simpla fotografiere a realității, naturalism. Partidul cheamă la o creație artistică pregnantă care să oglindească veridic lumea reală în întreaga multitudine a culorilor ei. Numai o astfel de artă produce oamenilor bucurie și desfătare. Referindu-se la unele lipsuri în domeniul literaturii și artei sovietice, N. S. Hrușciov l-a criticat pe Ilia Ehrenburg pentru modul deformat în care a înfățișat unele aspecte ale realității sovietice în memoriile sale.

Vorbitorul a arătat în continuare că forța și viabilitatea creației artistice constă în măiestrie, în claritatea și precizia pozițiilor ideologice. Această claritate ajută la înțelegerea operei de artă de către marile mase.

În încheiere, N. S. Hrușciov a chemat literații și oamenii de artă sovietici, ajutoare credincioase ale partidului, să-și unească și mai strîns rîndurile și, sub conducerea Comitetului Central Leninist, să-și îndrepte eforturile spre cucerirea unor noi succese în construirea comunismului.

SĂ ÎNCETEZE REPRESIUNILE SÎNGEROASE DIN IRAK!

De peste o lună de zile în Irak are loc o sălbatică teroare dezlănțuită împotriva forțelor progresiste. Evenimentele sîngeroase, care se desfășoară de la preluarea puterii de către actualii conducători ai Irakului, sînt binecunoscute opiniei publice, care a luat act de ele cu profundă indignare. Din primele ore de existență a noului regim, postul de radio Bagdad transmitea, concomitent cu afirmarea fățarnică a fidelității față de „principiul unității naționale, democrației și echității sociale", apeluri pline de ură care îndemnau la denunțarea comuniștilor, a democraților. Junta militară reacționară, armata, poliția și așa-numita „gardă națională", îi asasinează pe cei mai buni fii ai poporului irakian. Nu este vorba, așadar, de excese întîmplătoare, ci de o politică deliberată.

Cu o cruzime de fiară, reacționarii s-au repezit asupra eroicului partid comunist din Irak, care chiar de la naștere sa, în condițiile extrem de grele ale persecuțiilor și represiunilor la care era supus întregul popor sub regimul lui Nuri Said, a luptat cu abnegație pentru eliberarea națională, împotriva colonialiștilor britanici și ai agenților lor. „În prezent asupra Irakului s-a abătut valul anticomunismului", scria ziarul „Le populaire de Paris". Din relatările martorilor oculari, apărute în numeroase ziare din întreaga lume, reiese că în Irak s-a dezlănțuit un adevărat dezmăț al reacțiunii al cărui scop este asasinarea în masă a tuturor democraților. Referindu-se la acest tablou cumplit, pînă și ziarul francez de dreapta „Les Echos" arăta că „în Irak domnește o adevărată teroare". Printre victimele acestei terori se află, alături de comuniști, nenumărați partizani ai păcii, reprezentanți ai intelectualității și chiar lideri ai partidului național progresist. Actele de represiune au culminat cu monstruoasa crimă anunțată zilele trecute de agențiile de presă : executarea la 7 martie a lui Husein Radaui (Salam Adil), secretar general al C.C. al Partidului Comunist din Irak, și a lui Mohamed Husein Abu Al-Is și Hosan Uveina, membri ai Comitetului Central al P.C. din Irak. La 10 martie tribunalul militar a condamnat la moarte alți 25 de comuniști.

Vestea acestor noi acte criminale, îndreptate împotriva celor mai buni fii ai poporului irakian, a umplut de indignare și minie opinia publică mondială. În toate capitalele lumii, adevărații prieteni ai poporului irakian înfierează teroarea antidemocratică din Irak și își exprimă solidaritatea cu forțele patriotice din această țară.

În mod demagogic valul acesta de represiuni, arestări, condamnări și execuții se desfășoară sub lozinca „unității arabe" și a „respectării" principiilor revoluției din 1958. Or, se știe că interesele popoarelor din țările arabe n-au nimic comun cu reprimarea comuniștilor și a celorlalte forțe democratice, deoarece tocmai aceștia s-au aflat în primele rînduri ale luptei pentru libertate națională și socială, împotriva jugului imperialismului, al reacțiunii feudale și despotismului.

Atrocitățile din Irak au găsit numai într-un singur loc — cum era și firesc — aprobare și sprijin : în rîndurile celor mai înrăiți exponenți ai capitalismului și imperialismului, și mai ales — după cum relatează presa străină — la companiile petroliere care extrag din Irak petrol obținînd beneficii uriașe.

Opinia publică mondială este profund indignată și neliniștită de situația creată în Irak. Din toate colțurile lumii se îndreaptă spre Bagdad proteste hotărîte prin care se cere încetarea asasinării celor mai buni fii ai poporului irakian.

Sentimentele întregului nostru popor au fost puternic exprimate în recenta declarație a C.C. al P.M.R. în care sînt condamnate cu hotărîre teroarea sîngeroasă și represiunile din Irak. Valul de represiuni abătut asupra forțelor patriotice și progresiste din Irak trebuie să înceteze, trebuie să se pună capăt neîntîrziat samavolniciilor și crimelor care au ca scop exterminarea celor mai buni fii ai poporului irakian !

AL. GÎRNEAȚĂ

SERGHEI MIHALKOV la 50 de ani

Serghei Mihalkov împlinește 50 de ani. Lucrînd pe tărîm scriitoricesc de peste trei decenii, Mihalkov a abordat diverse genuri literare. Afirmîndu-se ca fabulist și foiletonist, a cultivat genul umoristic ca și scenariul de film, literatura pentru copii, ca și dramaturgia. Micii cititori din U.R.S.S., din țara noastră și din multe alte țări îl cunosc bine pe „Unchiul Sașa", l-au apreciat pe autorul piesei și scenariului de film „Sombrero". Spectatorii au aplaudat piesa „Sălbaticii" care s-a bucurat la noi, cu cîțiva ani în urmă, de un deosebit succes pe scena „Naționalului" bucureștean și a altor teatre din țară.

Poet de remarcabilă sensibilitate, polemist înzestrat cu o mușcătoare vervă satirică, cîntăreț al candoarei copilărești, cu o ascuțită intuiție a universului primelor vîrste, Serghei Mihalkov este și un participant de frunte la viața obștească. Membru marcant al Uniunii Scriitorilor, reprezentant proeminent al mișcării partizanilor păcii din Uniunea Sovietică, el a dus mesajul literaturii umanismului socialist în numeroase țări ale lumii. În cîteva rînduri a fost oaspetele țării noastre.

Cu prilejul aniversării sale Uniunea Scriitorilor din R.P.R. i-a adresat lui Serghei Mihalkov următoarea telegramă :

Tovarășului

SERGHEI MIHALKOV
Uniunea Scriitorilor
Moscova

Cu prilejul celei de a 50-a aniversări a zilei dumneavoastră de naștere, vă rugăm, iubite tovarășe Serghei Mihalkov, să primiți sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață lungă și noi succese în activitatea dumneavoastră literară.

Opera dumneavoastră literară remarcabilă se bucură de o caldă prețuire și o deosebită simpatie în rîndurile cititorilor mici sau mari, precum și în rîndurile iubitorilor de teatru din Romînia.

Scriitorii din Romînia vă înconjoară cu toată dragostea lor și vă urează la mulți ani !

În numele Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

PREȘEDINTE,
Mihai Beniuc

Primăvară pe Riviera

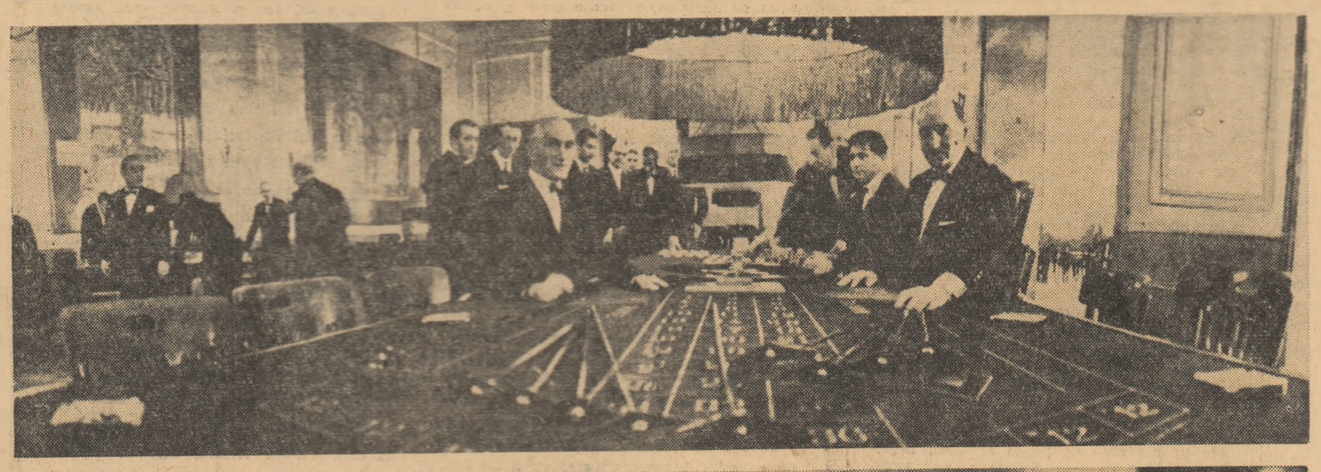

Primăvara a venit și pe Riviera italiană. Este aceeași primăvară care înmugurește copacii pe malul Mediteranei și în cîmpia Padului. Dar ea pune oamenilor probleme diferite. În cazinoul de la San Remo înalta societate petrece jucînd la ruletă. În mizerele restaurante genoveze, emigranții din sudul Italiei atrași de mirajul nordului industrial așteaptă, alături de șomerii mai vechi sau mai noi, să găsească un loc de muncă.

Primăvară pe Riviera : baluri, ruletă, veselie pentru unii ; așteptare, nesiguranță, tristețe pentru alții. Aceeași primăvară. Privilegiații pierd într-o seară cîștigul de ani de zile a sute și mii de muncitori. Primăvară pe Riviera.

REDACȚIA : București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon : 12.94.44 ; 12.74.26; 11.39.36. ADMINISTRAȚIA : Șos. Kiseleff nr. 10, Telefon 18.63.99. ABONAMENTE : 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul : Întreprinderea Poligrafică nr. 2, str. Brezoianu 23—25.